VESTIGIA

Archeologie & Cultuurhistorie

In een traditie van vernieuwen
Aandacht voor het erfgoed van Lelystad

Beleidsadviesrapport ten behoeve van de Kadernota Erfgoedbeleid gemeente Lelystad 2025-2030

V2693

In een traditie van vernieuwen

Aandacht voor het erfgoed van Lelystad

Beleidsadviesrapport ten behoeve van de Kadernota Erfgoedbeleid gemeente Lelystad 2025-2030

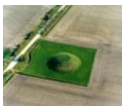

Rapportnummer:	V2693
Projectnummer:	V23-5035
ISSN:	1573 - 9406
Status en versie:	Definitief, versie 1.2
In opdracht van:	Gemeente Lelystad
Rapportage:	T. Beukelaar-Van Gulik, A. van den Hazelkamp
Plaats en aanleverdatum:	Amersfoort, 17 juni 2025
Datum en autorisatie:	W.A.M. Hessing Senior KNA Archeoloog / Senior KNA Prospector, actor 97049866, 26 maart 2025

Niets uit dit werk mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vestigia BV

Vestigia BV
Spoorstraat 5
3811 MN Amersfoort
telefoon 033 277 92 00
info@vestigia.nl

Inhoudsopgave

Deel 1 5
1 Waarom dit beleidsadviesrapport? 5
1.1 Motie en startnotitie 5
1.2 Erfgoedwet 6
1.3 Implementatie Omgevingswet 7
1.4 Een breed gedragen nota 8
1.5 Leeswijzer 9
2 Wat heeft Lelystad nu? 10
2.1 Ontwikkeling lokaal beleid 11
2.2 Visies waarin erfgoed een rol speelt 11
2.3 Inzichten van bewoners 12
2.4 Het cultureel erfgoed van Lelystad 13
2.4.1 Monumenten 13
2.4.2 Stads- en Dorpsgezichten 15
2.4.3 Archeologische Monumenten 17
2.4.4 Cultuurlandschappen 19
2.4.5 Roerend en immaterieel cultureel erfgoed en kunst in de openbare ruimte 19
2.5 Maar…. 21
3 Beleidsopties 22
3.1 Wettelijke verplichtingen Omgevingswet 22
3.2 Bovengronds erfgoed 23
3.2.1 Behoud in tijden van sterke groeiambities 23
3.2.2 Benutten: de kwaliteiten van erfgoed inzetten bij ontwikkeling 24
3.2.3 Beleven en verbinding: erfgoed als middel voor de eigen identiteit van Lelystad 25
3.3 Ondergronds erfgoed 28
3.3.1 Scenario 1: Maximale ruimte voor ontwikkeling - Inzet op archeologisch wettelijk minimum 28
3.3.2 Scenario 2: Behoud maar ook ontwikkeling - zoeken naar balans 29
3.3.3 Scenario 3: Behoud (in situ) gaat voor ontwikkeling = maximale bescherming erfgoed 30
4 Beleidsadvies: Waar kan de gemeente Lelystad naar toe? 30
4.1 Kernopgaven 31
4.2 Visie 31
4.3 Uitgangspunten 32
4.4 Rolverdeling 32
4.5 Strategische thema's 33
4.6 Doelstelling 35
4.7 Prioriteiten 35
Deel 2 Uitvoeringsprogramma: hoe kan Lelystad vorm geven aan het erfgoedbeleid? 36
5 Behouden 37
5.1 Het doel 37
5.2 De route 38
5.3 Beoogd effect en meetbaar resultaat 41
6 Benutten / Beleven 42
6.1 Het doel 42
6.2 De route 43
6.3 Beoogd effect en meetbaar resultaat 44
7 Betrekken 45

7.1 Het doel ... 45
7.2 De route ... 45
7.3 Beoogd effect en meetbaar resultaat ... 46
8 Recapitulatie ... 47
Literatuur / Meer lezen ... 48
Digitale bronnen ... 49
Lijst van afbeeldingen ... 50
Lijst van Bijlagen en kaarten ... 50
Bijlagen ... 51
Bijlage 1: Aanzet tot het DNA van Lelystad ... 52
Bijlage 2: Huidig waarderings- en selectiekader ... 55

Deel 1

1 Waarom dit beleidsadviesrapport?

Met het aannemen van de motie Erfgoedbeleid in 2021 heeft de gemeente Lelystad zich tot doel gesteld volwaardig erfgoedbeleid op te stellen, dat aansluit bij de Erfgoedwet uit 2016 en de Omgevingswet uit 2024. Vestigia is gevraagd om het onderzoek voor de totstandkoming van dit Erfgoedbeleid uit te voeren en een advies uit te brengen voor het op te stellen beleid. Het archeologiebeleid is verouderd en er is geen overkoepelend erfgoedbeleid. Hoewel Lelystad een "nieuwe" stad is, bestaat ze inmiddels meer dan een halve eeuw en de gemeente realiseert zich dat ook zij erfgoed bezit. Lelystad heeft daarnaast grote groei ambities en daarom is het belangrijk om de positie van erfgoed binnen de gemeente te bepalen. Het verlies van een aantal erfgoedobjecten heeft tot zorgen geleid bij de bevolking. Deze nota en de daarbij voorgestelde beleidsinstrumenten beogen daarom een antwoord te geven op de volgende vragen: *Wat is het erfgoed van Lelystad? Wat is de visie en ambitie van Lelystad met betrekking tot haar erfgoed en hoe gaat ze er voor zorgen dat Lelystad over een volwaardig erfgoedbeleid gaat beschikken met aandacht voor het behoud van waardevol erfgoed en dat voldoet aan de eisen van de Omgevingswet?*

Het erfgoedbeleid is de voorbije jaren onderdeel geweest van het gemeentelijk cultuurbeleid. Er is besloten om het ontwikkelen van dit beleid niet op te nemen binnen de Cultuurvisie 2024 – 2030, maar te voorzien van een eigen Erfgoednota. De inhoud van het beleidsadviesrapport heeft vorm gekregen in samenspraak met externe deskundigen en inwoners.

Afbeelding 1 Stadhuis van Lelystad met Onze Droom. Bron Vestigia 24 april 2023

1.1 Motie en startnotitie

In 2021 is een Motie van GroenLinks ingediend en aangenomen om een volwaardig erfgoed beleid te ontwikkelen: "Een volwassen erfgoedbeleid helpt bij het verder ontwikkelen van de stad met respect voor

haar geschiedenis" (motie Groenlinks 2021). De overwegingen die ten grondslag liggen aan deze opdracht komen onder andere voort uit de roep om een actualisatie in de Beleidsvisie Cultuur 2017-2020.[1] Ook zijn er discussies ontstaan in de samenleving en de gemeenteraad over een aantal objecten. Het huidige beleid is verouderd en sluit niet aan bij de nieuwe wetgevingen (Erfgoedwet 2016 en Omgevingswet 2024). De volledige opdracht is het ontwikkelen van een volwaardig erfgoed beleid, dat tot stand komt in nauwe samenwerking met externe deskundigen en (geïnteresseerden) uit de samenleving, en dit vast te leggen middels een raadsbesluit. Samen met deze groepen dient een goede beschrijving gemaakt te worden van het karakteristieke erfgoed van Lelystad met objectieve criteria op welke grond daaruit beschermwaardige elementen kunnen worden geselecteerd. Ook wordt gekeken naar de wijze waarop deze elementen beschermd kunnen worden en wordt gewerkt aan het ontwikkelen van een strategie per object.

Deze opdracht is opgevolgd met een startnota, die is aangenomen in december 2022. In aanvulling op de Motie is de startnota aangevuld met de noodzaak voor het actualiseren van het archeologiebeleid met de huidige kennis van de prehistorie van Lelystad en de komst van de Omgevingswet. Het volledige erfgoedbeleid dient te voldoen aan de Omgevingswet en de Erfgoedwet.

1.2 Erfgoedwet

In de Erfgoedwet is een brede definitie opgenomen van cultureel erfgoed:

'…uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden'.

Ook immaterieel (gebruiken, tradities, verhalen) en roerend erfgoed (voorwerpen, schepen, archieven) vallen dus onder erfgoed.

In de Erfgoedwet is vastgelegd hoe met ons erfgoed wordt omgegaan, wie welke verantwoordelijkheden daarbij heeft en hoe het toezicht daarop wordt uitgeoefend. Het archeologisch erfgoed onder water is binnen deze wet beter beschermd, omdat in de Erfgoedwet nu expliciet aangegeven is, dat ook het verplaatsen of verwijderen van cultureel erfgoed onder water een opgraving is en dat daarvoor dus een certificaat verplicht is.

Nog vóór de invoer van de Erfgoedwet zijn, ingegeven door wijzigingen van de Monumentenwet in 1988 en de behoefte om meer inzicht te hebben in het cultuurhistorisch erfgoed van Lelystad, een aantal inventarisaties uitgevoerd. In 2007 heeft Bureau STOA een eerste inventarisatie gedaan en een waardering opgesteld voor het gebouwde cultuurhistorisch erfgoed. Na het vaststellen van de Welstandsnota in 2015 zijn nog een aantal studies en verkenningen uitgevoerd. Inwoners konden in 2021 kiezen uit 10 suggesties of zelf een gebouw voorstellen als typisch Lelystads. Deze inventarisatie is vanuit een toeristisch oogpunt uitgevoerd. Er heeft geen cultuurhistorische waardering plaatsgevonden. De voorgestelde gebouwen hebben een schildje 'beeldbepalend gebouw' gekregen.[2] In 2022 is door INTI (International New Town Institute) een cultuurhistorische verkenning gedaan naar waardevolle objecten ensembles en hoofdstructuren per wijk.[3] Door de bredere definitie van cultureel erfgoed in de

[1] Inmiddels is er een Beleidsvisie voor Cultuurbeleid 2024-2030, waarin deze vraag ook is opgenomen.

[2] https://www.lelystad.nl/4/Lelystad/Kunst-en-Cultuur/typischlelystad.html

[3] Provoost, 2022.

Erfgoedwet waren deze studies, verkenningen en inventarisatie nog niet volledig. Ze zijn grotendeels tijdens het vooronderzoek voor deze nota aangevuld en de ontbrekende onderdelen zijn in het uitvoeringsprogramma opgenomen.

1.3 Implementatie Omgevingswet

In de Omgevingswet wordt cultureel erfgoed geduid als: "*monumenten, archeologische monumenten, stads- en dorpsgezichten, cultuurlandschappen en, voor zover dat voorwerp is of kan zijn van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties in het omgevingsplan, ander cultureel erfgoed als bedoeld in artikel 1.1 van de Erfgoedwet*".[4] Deze beschrijving is opgenomen uit de Handreiking Begrippenkader cultureel erfgoed onder Omgevingswet, waarin de te gebruiken terminologie is opgenomen. In deze handreiking worden de vijf elementen van cultureel erfgoed als onderdeel van de leefomgeving gepresenteerd als de 'schijf van 5' (Afbeelding 1). Deze indeling wordt ook binnen deze nota gehanteerd.

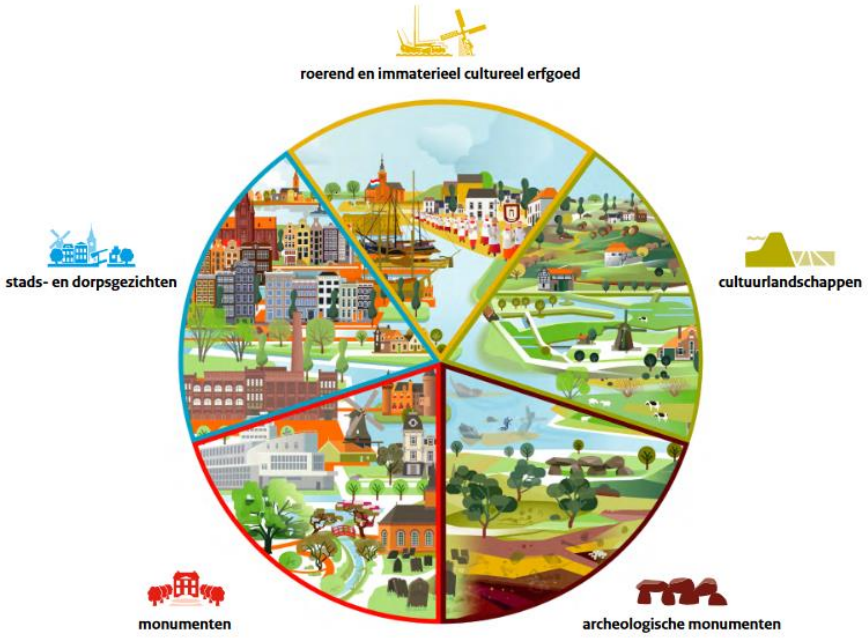

Afbeelding 2 De schijf van vijf in de Omgevingswet. Bron: RCE 2022.

Onze omgeving maken we samen. Dat is het motto van de Omgevingswet. De wet heeft vooral tot doel de vele regels en wetten te bundelen, en daarmee de informatievoorziening voor en vragen van initiatiefnemers die iets willen veranderen in de ruimtelijke leefomgeving te vereenvoudigen. Daarnaast borgt de Omgevingswet de participatie van de belanghebbenden. Je kunt dus benaderd worden om mee te denken over een voorgenomen verandering in jouw directe omgeving.

De inrichting van de fysieke leefomgeving en het behoud van cultureel erfgoed is in Nederland sterk gedecentraliseerd. De gemeente speelt hierin een belangrijke rol. Het belangrijkste instrument voor de inrichting van de fysieke leefomgeving voor de gemeente is per 1 januari 2024 het omgevingsplan geworden. Hierin staan de gemeentelijke regels voor de fysieke leefomgeving. Dit is de uitwerking van keuzes die de gemeente in haar Omgevingsvisie maakt over het ontwikkelen en beschermen van haar

[4] Deze definitie is overgenomen uit: Handreiking-Begrippenkader-cultureel-erfgoed-onder-Omgevingswet-2022-2, Abeling / Altenburg 2022.

leefgebied. De gemeente heeft bij het stellen van regels een eigen afwegingsruimte en houdt rekening met alle betrokken belangen. In de Omgevingswet is opgenomen dat de gemeente bij het maken van een omgevingsplan regels moet opstellen 'met het oog op het behoud van cultureel erfgoed met inbegrip van bekende of te verwachten archeologische monumenten'. Aanvullend wordt in artikel 5.130 van het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) voorgeschreven dat het hierbij moet gaan over *aantoonbaar* te verwachten archeologie. De gemeente is daarmee verplicht om te inventariseren wat er aanwezig én aantoonbaar te verwachten is aan cultureel erfgoed en regels op te nemen aangaande het cultureel erfgoed. In de Bkl staan ook instructieregels opgenomen ten aanzien van bescherming van de *omgeving* van binnen het omgevingsplan beschermde monumenten (in de brede zin van het woord, niet alleen rijks- en gemeentelijke monumenten).

De gemeente Lelystad beschikt reeds over een archeologische verwachtings- en beleidskaart (2007/2008), een erfgoedverordening (2008), bestemmingsplanregels die zijn overgenomen in het tijdelijke omgevingsplan en Rijksinstructieregels die direct, via de zogenoemde 'bruidsschat' zijn geland in het tijdelijke omgevingsplan. De beleidskaart archeologie is echter sterk verouderd en beschermt de scheepswrakken op land niet voldoende. Ook de onderbouwing is onvoldoende en voldoet daarmee niet aan de eisen van aantoonbaarheid van de verwachtingen. Daarnaast is er geen overzichtskaart met betrekking tot het beleid voor het bovengronds erfgoed, waaronder de omgeving van monumenten. Inmiddels zijn veel gebouwen op het Werkeiland als (gebouwde) monumenten aangewezen binnen de gemeente. Losstaand is ook De Kubus aangeduid als gemeentelijk monument. Landelijk is er steeds meer aandacht voor jong erfgoed. Het past Lelystad als jonge stad om aan te sluiten bij deze belangstelling.

1.4 Een breed gedragen nota

De Motie en startnota hechtten veel waarde aan het betrekken van de samenleving bij het opstellen van het erfgoedbeleid. Het beleid moet ontstaan niet alleen met medewerking van externe deskundigen, maar ook zodanig dat de samenleving betrokken kon worden bij het beleid. Deze aanpak sluit aan bij de Omgevingswet en de participatieverplichting bij het opstellen van verschillende beleidsstukken, zo ook erfgoedbeleid. Daartoe zijn de inwoners betrokken bij de voorbereiding op de cultuurvisie ook bevraagd over het erfgoedbeleid in een werksessie. Vanwege de corona-maatregelen was dit een digitale bijeenkomst 'Erfgoed in een New Town' op 20 mei 2021. Inzetten op verhalen achter het erfgoed en de belevingswaarde van erfgoed zijn als belangrijke uitgangspunten gekomen in deze sessie. Post '65 erfgoed heeft hierbij een belangrijke status, waarvoor nieuwe criteria geformuleerd moeten worden en door Lelystad gebruikt kan worden om zich te profileren.

In April 2023 is een startoverleg georganiseerd met de externe deskundigen (klankbordgroep). Deze bijeenkomst is voornamelijk inhoudelijk ingestoken over de inventarisatie en kennislacunes. Ook zijn de verwachtingen en wensen over het beleid en het proces van alle aanwezigen besproken. Belangrijke woorden en uitspraken van de dag (en tevens typerend voor de bijeenkomst): Dynamisch, levend, city marketing, oog voor ensembles en structuren, borging, breed, effectief.

De tweede bijeenkomst heeft digitaal plaatsgevonden in twee verschillende sessies om meer de diepte in te kunnen gaan voor het bovengronds en ondergronds erfgoed. In de sessies is gesproken over keuzerichtingen en ambitieniveaus voor beleid. Tevens is gekeken of de externe deskundigen een rol op zich wilde nemen tijdens de bijeenkomst voor geïnteresseerden uit de samenleving: de Inwonersbijeenkomst.

In december van 2023 is in Batavialand een bijeenkomst georganiseerd voor de inwoners van Lelystad. De inwoners is gevraagd om aan de hand van stellingen inhoudelijk en beleidsmatig mee te denken over het maken van keuzes. De wethouder opende de bijeenkomst. Daarnaast is vanuit de stakeholders groep Jerry Huisman bereidt gevonden om het verhaal van Lelystad te vertellen en de manieren waarop met het

verhaal en erfgoed in beleid om te gaan aan de hand van een archeologisch voorbeeld. Het tweede deel van de bijeenkomst bestond uit een rondgang langs zeven panelen met stellingen. De aanwezigen hebben goed gebruik gemaakt van hun mogelijkheid om langs deze panelen te lopen en hun meningen gegeven over wat voor hen belangrijk is en hoe dat te behouden, benutten of beleven.

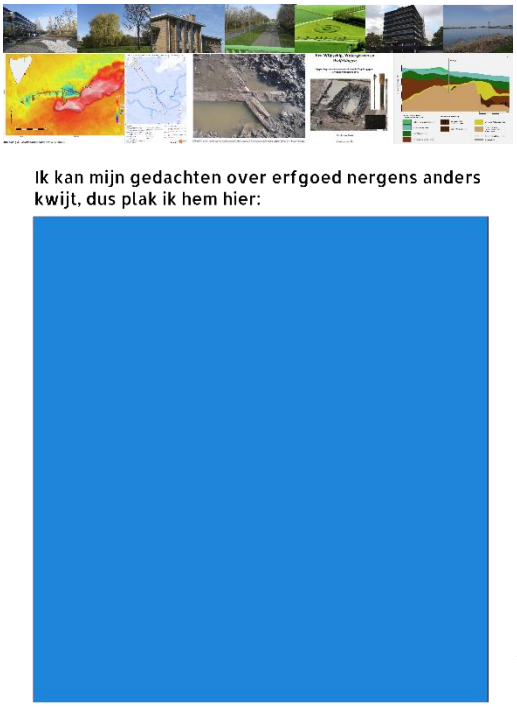

Vanuit de gesprekken en bijeenkomsten zijn beleidsopties opgesteld. De gevolgen van de verschillende opties zijn in meerdere sessie en gesprekken besproken met de planologen en archeologisch adviseur van de gemeente Lelystad.[5] Met betrekking tot het bovengronds erfgoed is overleg gepleegd met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

In oktober 2024 vond de laatste bijeenkomst plaats met de klankbordgroep. De groep is meegenomen in de resultaten van de gesprekken die met experts gevoerd zijn. Er is gereflecteerd op het beleidsadvies en de daaruit vloeiende uitvoeringsprogramma. Ook het proces is geëvalueerd. Alle betrokkenen hebben het traject als zeer open en vruchtbaar ervaren.

Afbeelding 3 Voorbeeld van een van de panelen gebruikt bij de inwonersbijeenkomst. Bron: Vestigia en gemeente Lelystad

1.5 Leeswijzer

Dit beleidsadviesrapport is opgesteld ten behoeve van een Kadernota Erfgoed van de gemeente Lelystad. Het rapport is aanvullend op het inventarisatie en rapportage ten behoeve van het Erfgoedregister van Lelystad en de actualisering van de archeologische verwachtingskaart. Dit rapport betreft de aanzet en het advies voor het op te stellen beleid voor het cultureel erfgoed van Lelystad. De adviezen vallen onder de verantwoordelijkheid van Vestigia *archeologie & cultuurhistorie* en moeten worden gelezen als aanbevelingen voor de ontwikkeling van het gemeentelijk erfgoedbeleid van de gemeente Lelystad

Dit adviesrapport bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de resultaten van de inventarisatie gepresenteerd die mede tot stand zijn gekomen met de inwoners van Lelystad (H2). In hoofdstuk 3 worden beleidskaders geadviseerd voor een volwaardig erfgoedbeleid. Deze kaders dienen om het beleid goed te laten landen in het uitvoeringsprogramma. Een voorstel voor dit programma is te vinden in het tweede deel van dit rapport (Deel 2). Vanuit de strategische thema's wordt het doel en de route geformuleerd en wordt gekeken naar het beoogde effect van het beleid, waarbij dit gekoppeld wordt een meetbaar resultaat.

[5] J.W. Oudhof, Buro de Brug.

2 Wat heeft Lelystad nu?

In aanloop naar de inwerkingtreding van de Omgevingswet is een Omgevingsvisie[6] opgesteld aan de hand van een aantal verschillende documenten, die met behulp van de samenleving tot stand zijn gekomen. Daardoor zijn naast een ambtelijke visie ook de inzichten van bewoners in beeld ten aanzien van hun fysieke leefomgeving. Vanuit het gemeentelijk cultuurbeleid wordt erfgoed belangrijk geacht voor de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van een groeiende stad.

In voorbereiding op dit beleidsadviesrapport zijn de eerdere inventarisaties en waarderingen aangevuld door middel van een inventariserend bureauonderzoek. In dit rapport zijn ook de aanvulling uit het participatietraject opgenomen.[7]

Dit houdt in dat nu een volledig beeld verkregen is van het erfgoed van Lelystad. Het betreft zowel structuren (stads-of dorpsgezichten en cultuurlandschappen) als objecten (gebouwde monumenten, roerend erfgoed) als tradities (immaterieel erfgoed). Daarnaast beschikt Lelystad over begraven erfgoed, namelijk archeologische vindplaatsen. Voor deze verschillende onderdelen van cultureel erfgoed is -met name voor het archeologisch deel- beleid opgesteld dat in het licht van de Omgevingswet aan herziening toe is.

Afbeelding 4 Uitsnede voorblad van de Omgevingsvisie 2040. Bron: Gemeente Lelystad

[6] Een actualisatie van de Omgevingsvisie is in momenteel in voorbereiding.

[7] Beukelaar-Van Gulik/ Hazelkamp et al (in publicatie). Zie bijlage 2 voor de voorlopige cultuurhistorische inventarisatiekaart op basis van deze inventarisatie.

2.1 Ontwikkeling lokaal beleid

Bij de behandeling van het Structuurplan Lelystad 2015 heeft de gemeenteraad aangeven behoefte te hebben aan meer inzicht in het cultuurhistorisch erfgoed in Lelystad. In opdracht van de gemeente Lelystad heeft het Bureau STOA in 2007 een inventarisatie gedaan en een waardering opgesteld van het gebouwde cultuurhistorisch erfgoed in Lelystad. De waarderingen zijn hierbij vertaald naar aanbevelingen voor een gemeentelijk beleidskader voor de cultuurhistorische kwaliteiten in Lelystad. Hierbij zijn ook negen gebouwen en complexen aangewezen als kandidaat voor een gemeentelijke monumentenstatus met als doel in kaart te brengen wat de voor- en nadelen zijn van het aanwijzen van gemeentelijke monumenten. Op basis van deze waardering heeft in 2008 de raad besloten om het principe van 'behoud door ontwikkeling' als uitgangspunt te hanteren voor de gemeentelijke monumentenverordening.

In verband met de wijziging van de Monumentenwet 1988, dienden gemeenten vanaf 1 januari 2009 te beschikken over een gemeentelijke monumentenverordening en een onafhankelijke monumentencommissie. Dit heeft in 2008 geleid tot de vaststelling van een gemeentelijke erfgoedverordening en in 2009 tot de instelling van een monumentencommissie om daarmee de aanwezige cultuurhistorische en archeologische kwaliteiten beter te kunnen betrekken bij de ontwikkeling van Lelystad. Door de erfgoedcommissie zijn sindsdien op verzoek van de gemeente en op eigen initiatief cultuurhistorische waarderingen opgesteld van diverse gebouwen en objecten.

De aanwijzing van een gemeentelijk monument is een discretionaire bevoegdheid van het college. In 2017 heeft het college besloten een aanwijzingstraject te volgen om diverse panden, objecten en terreinen op het Werkeiland Lelystad-haven aan te kunnen wijzen als gemeentelijk monument. Dit heeft in december 2017 geleid tot het definitieve aanwijzingsbesluit. Daarmee waren de eerste gemeentelijke monumenten in Lelystad een feit. In 2020 volgde het aanwijzingstraject voor het gebouw De Kubus, dat in dat jaar ook is aangewezen als gemeentelijk monument.

In 2015 is de Welstandnota door de gemeenteraad vastgesteld. In hoofdstuk 3 van de Welstandnota zijn de kaders aangegeven voor Gebieden met Architectonische welstand en Cultuurhistorisch erfgoed. Daarnaast zijn er de afgelopen jaren, door onder meer de Erfgoedcommissie en andere partijen, diverse cultuurhistorische studies en verkenningen gedaan naar de cultuurhistorische elementen in Lelystad.

2.2 Visies waarin erfgoed een rol speelt

In de Omgevingsvisie, Cultuurvisie en 'het Verhaal van Lelystad' wordt erfgoed als een belangrijke of unieke kwaliteit gezien.[8] In de Cultuurvisie 2024-2030 is aangegeven dat het actualiseren van het erfgoedbeleid belangrijk is voor de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van een groeiende stad. Bij de totstandkoming van de Cultuurvisie zijn werksessies met inwoners en organisaties georganiseerd. Erfgoed is het onderwerp geweest van één van die werksessies. De betekenis van Erfgoed wordt door de participanten gezien in verhalen, goede marketing en in mindere mate activiteiten en verbinding. Post '65 wordt gezien als een belangrijke categorie binnen Lelystad en verdient zijn eigen waarderingskader. Vooral de belevingswaarde is van grote waarde. Daarnaast zijn architectuur en de relatie met de omgeving belangrijke waarden.

Ook de rol van de inwoner naast de expert is behandeld tijdens deze werksessie. De participanten geven aan dat de inwoners met name goed ingezet kunnen worden voor de verbinding en beleving van erfgoed. Ze hebben herinneringen bij gebouwen, verhalen over Lelystad, kunnen betrokken worden bij het

[8] https://www.gemeentelelystad.nl/4/beleid/Vastgestelde-beleidskaders.html.

organiseren van activiteiten en een hulpmiddel zijn om voor verbinding tussen en in de wijken te creëren.

In de Omgevingsvisie is vooral de koppeling met de ruimtelijke opgave voor de fysieke leefomgeving een belangrijk speerpunt en daarin kiest de gemeente voor de koers 'Behoud door ontwikkeling'. De achterliggende gedachte bij deze koers is niet alleen beschermen, maar ook het benutten van cultuurhistorische en archeologische kwaliteiten bij ruimtelijke opgaven. Als concrete voorbeelden van waardevolle elementen worden het Stadhuis, het Werkeiland, het station Lelystad Centrum, CKV de Kubus en het Smedinghuis genoemd.

'Het Verhaal van Lelystad' zou omschreven kunnen worden als een toekomstvisie voor de identiteit van de gemeente. Durven, groeien en genieten staan centraal, waarbij de herkenbare geschiedenis en de bestaande stad op haar waarde worden geschat. De geschiedenis en stedelijke inrichting worden ingezet om sociale samenhang en zelfbewustzijn bij en tussen de inwoners te creëren.

2.3 Inzichten van bewoners

Landelijk is naast de Erfgoedwet en de Omgevingswet het Verdrag van FARO belangrijk bij het ontwikkelen van erfgoedbeleid.[9] De Omgevingswet verplicht slechts om duidelijk te maken hoe de verschillende belangen zijn meegenomen bij het opstellen van beleid of het aanvragen van een vergunning, de participatieverplichting, maar het door Nederland recentelijk ondertekende Verdrag van FARO verlangt meer. Dit verdrag benadrukt dat niet enkel de locatie, het voorwerp of de traditie van belang is, maar ook de verschillende betekenissen en verschil in gebruik.

Dit vraagt om een andere benadering van het bewaren en beschermen van Erfgoed door ons ook af te vragen voor wie we bewaren en hoe erfgoed ten goede kan komen voor de hele samenleving. Het vraagt om een toenadering tussen alle betrokkenen bij de zorg voor erfgoed: overheden, erfgoedprofessionals, -gemeenschappen en -vrijwilligers, burgers, ondernemers en anderen.

De waarde van erfgoed zit niet alleen in de fysieke kwaliteiten van een plek, maar juist ook in de gebruikswaarde, en sociale en economische ontstaansredenen zijn ook van belang. Inwoners en gebruikers beleven het erfgoed en zij kunnen met initiatieven het gebruik en waarde van erfgoed versterken. In de totstandkoming van deze nota is gepoogd om deze principes toe te passen.
Tijdens de bewonersbijeenkomst in december 2023 is de gelegenheid geboden om gedachten, gevoelens en wensen te uiten over de omgang met erfgoed. Wat vindt de bewoner van Lelystad van zijn erfgoed? Wat is belangrijk voor leefgenot en een prettige omgeving? Speelt erfgoed een rol in het leefgenot van de bewoners van Lelystad? Willen Lelystedelingen hun erfgoed beschermen? Zo ja, welke wijze past hen het best?

[9] https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedparticipatie-faro.

Afbeelding 5 Foto van de inwonersbijeenkomst december 2023. Bron Freddy Schinkel.

Er zijn enkele algemene suggesties of opmerkingen gemaakt over objecten en ensembles met cultuurhistorische waarde (die zijn meegenomen in de inventarisatie), maar ook zijn er uitingen van zorg over het erfgoed en enthousiasme of ideeën over het levendig maken van erfgoed gedeeld op de bijeenkomst.

Vanuit de zorgen komt naar voren dat de bewoners vinden dat 'behoud door ontwikkeling' niet door moet schieten, waardoor het te behouden deel niet meer herkenbaar is. De oplossing wordt gezien in het benoemen van te behouden kernwaarden en daar gebruik van te maken bij verdere ontwikkelingen.

Lelystedelingen zijn enthousiast over hun erfgoed en willen dit graag overdragen aan de jongere generatie. Publieksbereik en educatie zijn voor hen belangrijke middelen om verbinding te maken van het heden aan het verleden en verbinding met elkaar. Verhalen bij en over erfgoed, het vertellen van die verhalen en een plek om die verhalen te verstellen, zijn daarbij een mogelijke sleutel. Een voorbeeld is een informele initiatiefgroep van inwoners die jaarlijks de Open Monumentendagen organiseert.

2.4 Het cultureel erfgoed van Lelystad

In paragraaf 1.3 is de schijf van 5 besproken in het kader van de implementatie van de Omgevingswet en de juiste terminologie. In onderstaande paragraven wordt per schijf besproken wat het begrip onder de Omgevingswet in houdt en welke onderdelen van het cultureel erfgoed van Lelystad binnen de schijf aanwezig is.

2.4.1 Monumenten

Onder het begrip *monument* in de Omgevingswet wordt gebouwd en aangelegd (groen) cultureel erfgoed verstaan. Ze hoeven in deze definitie niet rijks- of gemeentelijk beschermd te zijn. De gemeente Lelystad heeft momenteel diverse objecten binnen het ensemble Werkeiland Lelystad-Haven aangewezen

als gemeentelijk monument en De Kubus. Het onderzoek ter voorbereiding voor deze nota heeft geleid tot een groslijst gebouwd erfgoed van bijna 80 structuren en objecten. In deze lijst bevinden zich o.a. kerken, scholen, openbare gebouwen, woningen of woningcomplexen, gemalen, sluizen en boerderijen. De gemeente heeft op dit moment beleid voor haar gebouwd erfgoed via de Verordening Fysieke Leefomgeving en het welstandsbeleid.

Gemeentelijke monumenten

De aanwijzing van een gemeentelijk monument is een discretionaire bevoegdheid van het college en inmiddels zijn het ensemble Werkeiland Lelystad-Haven (2017) en De Kubus (2020) aangewezen tot gemeentelijk monument. Daarbij is er het voornemen om de strekdammen en het dijklichaam ook aan te wijzen als gemeentelijk monument.[10] Doel van aanwijzing is nadrukkelijk niet dat aangewezen monumenten onder een glazen stolp gaan, in 2008 is door de raad besloten om het principe van 'behoud door ontwikkeling' als uitgangspunt te hanteren voor de gemeentelijke verordening. De insteek van dit uitgangspunt is het gebruik van het monument mee te nemen in de monumentenzorg. Op het werkeiland wordt een van het voormalige personeelsverblijf van Rijkswaterstaat gebruikt als hotel (Hotel De Lange Jammer) en blijft op deze manier behouden voor de toekomst. Deze erfgoedverordening, waarin de aanwijzing en bescherming van gemeentelijke monumenten staan vermeld, dateert uit 2010, is in 2015 nog gewijzigd, maar is sinds 8 juli 2021 verlopen. Sinds 1 januari 2024 is de verordening Fysieke Leefomgeving van kracht waarin de regels van de erfgoedverordening nu onder hoofdstuk 16 (Erfgoed) zijn ondergebracht.[11] Ten aanzien van gemeentelijke monumenten zijn regels opgenomen over het aanwijzen, het voornemen en de voorbescherming van monumenten of archeologische monumenten van bijzonder belang. Voor gemeentelijke monumenten geldt een instandhoudingsplicht. Voor het slopen, verstoren, verplaatsen of andere wijzigingen die het gemeentelijk monument ontsieren of in gevaar brengen is een omgevingsvergunning nodig. Normaal onderhoud is wel mogelijk.

Afbeelding 6 Foto van de Kubus, gemeentelijk monument. Bron: Gemeente Lelystad.

[10] https://www.gemeentelelystad.nl/Documenten/Vrije%20tijd%20en%20toerisme/Kunst-%20en%20cultuurbeleid/Kaartje%20Werkeiland.pdf.

[11] https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR659733/2#hoofdstuk_16:.

In de afgelopen jaren zijn, onder meer door de Erfgoedcommissie[12], diverse cultuurhistorische studies en waarderingen gedaan naar enkele objecten, vooruitlopend op een redengevende omschrijving bij een (gemeentelijk) monumentale status, waaronder het station Lelystad-Centrum en de Houtribsluizen.

Landelijk selectieprogramma Post 65 rijksmonumenten

Zeer recentelijk is het RCE-programma Post 65 afgesloten en is begonnen met een selectieprocedure tot aanwijzing van enkele rijksmonumenten uit de jongste periode van het erfgoed van de architectuur, stadsvernieuwing, stedenbouw en omgevingskunst uit de periode na 1965.[13] Dit traject loopt separaat van het opstellen van de Kadernota Erfgoedbeleid.

Welstandsnota

In 2015 is de Welstandnota door de gemeenteraad vastgesteld.[14] De nota is beleidsmatig gekoppeld aan de Lichte actualisatie structuurplan van Lelystad 2015. Ook zijn in de (voormalige) bestemmingsplannen kaders opgenomen voor de toetsing van plannen aan welstand. Er is nog geen koppeling met de omgevingsvisie.

Binnen de nota zijn drie welstandsniveaus van toepassing: Gebieden met Architectonische welstand Gebieden met Stedenbouwkundige welstand en Vrijwillige welstand. Daar waar sturen en reguleren noodzakelijk is, geldt de architectonische of stedenbouwkundige welstand. Binnen de vrijwillige welstand kan op verzoek van de aanvrager meegedacht worden over een ontwerpplan.
Voor de gebieden met Architectonische welstand geldt het strengste regime, omdat het hier over de stedenbouwkundige samenhang in combinatie met de architectuur van het gebouw in zijn omgeving gaat. Het gaat om zeer beeldbepalende gebouwen en groepen van gebouwen, welke ruimtelijk en architectonisch een eenheid vormen. De gemeentelijke monumenten en enkele andere objecten uit de lijst, zoals de kerken, de Straalverbindingstoren en het Theater Agora, zijn opgenomen binnen dit welstandsniveau.

Conclusie/Aanbevelingen

Uit het vooronderzoek blijkt dat reeds verrichte inventarisaties in het verleden niet de volledige gemeente dekken en het gebouwde erfgoed nog niet volledig geïnventariseerd is. Naast het aanvullend inventariseren van het gebouwde erfgoed in de zuidwestelijke wijken, wordt aanbevolen niet alle objecten uit de groslijst van eenzelfde bescherming in het Omgevingsplan te voorzien, maar onderscheid te maken in twee beschermingsniveaus, namelijk met betrekking tot de fysieke waarden en met betrekking tot de beeldkwaliteit, en hierbij aan te sluiten bij de terminologie uit de handreiking begrippenkader.[15] Daarnaast dienen regels te worden opgenomen ter voorkoming van aantasting van de omgeving van monumenten, voor zover deze door die aantasting worden ontsierd of beschadigd. Aanbevolen wordt dit laatste als ook de bescherming met betrekking tot de beeldkwaliteit via het welstandsbeleid te borgen.

2.4.2 Stads- en Dorpsgezichten

Dit onderdeel van de schijf betreft groepen van onroerende zaken van algemeen belang. De groepen worden gewaardeerd op basis van hun schoonheid, onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang en

[12] De erfgoedcommissie is per 1 januari 2024 (ingang omgevingswet) opgeheven. De taken van de erfgoedcommissie vormen sindsdien onderdeel van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit.

[13] Tussen 2017 - 2021 is de Verkenning uitgevoerd (https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/post-65-erfgoed/documenten/publicaties/2019/01/01/post-65-verkenningen). In 2023 is opdracht gegeven vanuit het ministerie om een aanwijzingsprogramma op te starten (https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/post-65-erfgoed).

[14] https://www.gemeentelelystad.nl/Docs/Welstandsnota%202015.pdf.

[15] Abeling / Altenburg 2022.

wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde. Het gaat hierbij om meer dan enkel een architectonische waarde, maar juist ook om het samenspel tussen de verschillende componenten van de groep, zoals de verhouding tussen bebouwde en onbebouwde ruimte, het beeld, de structuur en de functies. Mogelijke stadsgezichten betreffen de 'ensembles' uit de inventarisatie, bijvoorbeeld het Winkelcentrum Lelycentre en de Zuiderzeewijk.

Verordening voor de Fysieke Leefomgeving

Hoewel de gemeente Lelystad nog geen beschermd gezicht heeft aangewezen, is wel een aanwijzingsprocedure, alsmede het intrekken van een dergelijke aanwijzing, opgenomen in de verordening voor de Fysieke Leefomgeving. Binnen een aangewezen geheel mag niet gesloopt worden zonder een omgevingsvergunning. Het verlenen van de omgevingsvergunning kan daarbij niet in strijd zijn met het belang van monumentenzorg.

Afbeelding 7 Winkelcentrum Lelycentre. Bron: Beeldregieplan Lelycentre 2021.

Welstandsnota

Enkele ensembles uit de lijst, zoals eerder genoemde ensembles Lelycentre en Zuiderzeewijk, zijn opgenomen binnen het strengste welstandsniveau Gebieden met Architectonische Welstand. Voor het Lelycentre gebied is zelfs een apart beeldregieplan opgesteld.[16]

Stedenbouwkundige welstand, het tweede welstandsniveau, is gericht op de voorzijde van objecten en ensembles. De criteria zijn erop gericht de hoofdvorm van een gebouw of blok (straat) intact te laten. Enkele ensembles uit de lijst, zoals de jongere woonwijken en het Jagersveld, zijn opgenomen binnen dit welstandsniveau.

Conclusie/Aanbevelingen

Voor de stads- en dorpsgezichten gelden dezelfde aanbevelingen als voor de monumenten: het aanvullend inventariseren van het gebouwd erfgoed, het aanbrengen van een onderscheid in twee beschermingsniveaus en het opnemen van regels hiervoor in het Omgevingsplan en de welstandsnota.

[16] https://www.gemeentelelystad.nl/4/beleid/Vastgestelde-beleidskaders/Beeldregie-en-beeldkwaliteitsplannen.html.

2.4.3 Archeologische Monumenten

Binnen de Omgevingswet wordt gesproken over een archeologisch monument indien het een vastgestelde vindplaats betreft. Dit houdt in dat er archeologische resten zijn aangetroffen op de locatie, maar het hoeft niet te betekenen dat deze terreinen een wettelijke bescherming hebben. De wettelijke bescherming geldt alleen voor rijks- en gemeentelijke archeologische monumenten alsmede Provinciale terrein van archeologisch belang. Naast archeologische monumenten onderscheidt de Omgevingswet ook "te verwachten monumenten"; het gaat hierbij om specifieke zones op de archeologische verwachtings- en of beleidskaart, waar een aantoonbare archeologische verwachting voor geldt. In het onderzoek voorafgaand aan dit beleidsadviesrapport zijn in totaal ca. 150 vindplaatsen geïnventariseerd, waarvan het overgrote deel te maken heeft met de scheepvaart uit de tijd dat het grondgebied van Lelystad deel was van de Zuiderzee. Er zijn daarnaast 23 vindplaatsen met mogelijke bewonings- of gebruiksresten uit veel oudere tijden, het Paleolithicum tot Neolithicum toen het grondgebied ook land was, en die in verschillende sedimenten in de ondergrond van Lelystad aanwezig zijn. Tenslotte zijn ook vliegtuigwrakken gevonden in Lelystad. De meeste van die wrakken kunnen in verband gebracht worden met de Tweede Wereldoorlog.

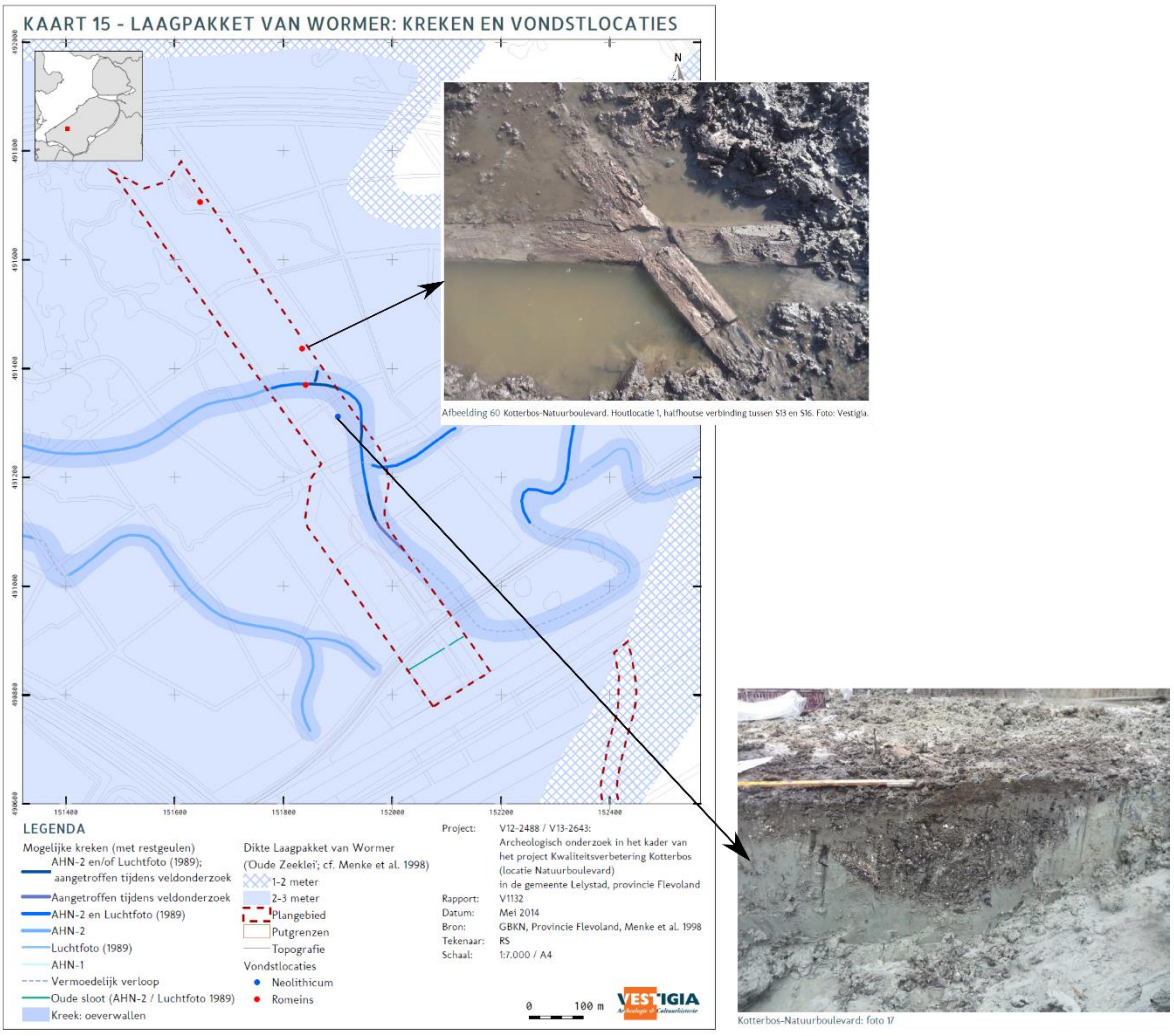

Afbeelding 8 Archeologische resultaten van het onderzoek in Kotterbos. Bron: Heeringen et al 2014

Archeologische Maatregelenkaart

In 2007 is een Maatregelenkaart opgesteld. Naast de aanduiding van de provinciale aardkundige en landschappelijke waarden en PArK gebieden, is op de kaart onderscheid gemaakt tussen vijf categorieën: Archeologische waarde, hoge, middelhoge en lage archeologische verwachting en geen archeologische

verwachting. In 2008 is aansluitend hierop een document opgesteld over de archeologische monumentenzorg in Lelystad.[17] Hierbij is per verwachtingscategorie aangeduid wat de onderzoekeisen zijn. Voor de gebieden met een lage of geen verwachting is destijds gekozen om geen archeologisch onderzoek als een vereiste te stellen. Daarnaast is opgemerkt dat op het voorkomen van scheepswrakken geen beleid kon worden opgesteld, omdat deze niet gekoppeld zijn aan bepaalde landschappelijke omstandigheden en in principe overal binnen de gemeente voor kunnen komen. De waterbodem is niet meegenomen in de huidige beleidsvorming.[18]

De instandhouding van archeologische terreinen is opgenomen in de Verordening voor de Fysieke Leefomgeving, evenals de geldende regels ten aanzien van het uitvoeren van archeologisch onderzoek.

Landelijke handreiking Archeologische inventarisatiekaarten

Uit de Verkenning Archeologie blijkt dat binnen de archeologie ingezet wordt op het in beeld brengen van de voorraad archeologische vindplaatsen op een uniforme wijze. Hiervoor zijn gezamenlijke uitgangspunten opgesteld voor het opstellen van archeologische inventarisatiekaarten op lokaal en regionaal niveau.[19]

Dit betreft een richtinggevend document dat is opgesteld om de kwaliteit van de verwachtingskaarten te verbeteren en invulling gegeven aan het begrip 'aantoonbare archeologische verwachtingen'. Bij de behandeling van de Omgevingswet in de Tweede Kamer is immers nadrukkelijk gevraagd om de kwaliteit van gemeentelijk archeologische verwachtingskaarten te verbeteren, en niet willekeuring, zonder voldoende onderbouwing, binnen het gemeentelijk grondgebied archeologische verwachtingszones aan te wijzen, waardoor de lastendruk wordt verhoogd. Ook verwachtingszones moeten aantoonbaar en verdedigbaar zijn. Binnen de genoemde handleiding is daarom een normstellend kader opgesteld om te komen tot betrouwbaarder verwachtingszones.

Conclusie/Aanbevelingen

Vanuit de Omgevingswet, de inventarisatie en analyse van de archeologische onderzoeken in de periode na 2007 blijkt dat een actualisatie van de huidige beleidskaart nodig is om aan te kunnen sluiten bij de vereisten uit de Omgevingswet.

Er zijn uit de inventarisatie ca. 150 vindplaatsen bekend. Een aantal van deze vindsplaatsen komen op basis van hun hoge archeologische waarde, mate van conservering of bedreiging, en vanuit het belang voor het verhaal en DNA van Lelystad, in aanmerking voor extra bescherming middels de status gemeentelijk monument.

Op de huidige kaart heeft de waterbodem nog geen archeologische bescherming. Vanuit de Erfgoedwet is de gemeente verplicht zorg te dragen voor mogelijk archeologische resten in de Waterbodem. Daarom dient ook de archeologie van de waterbodem toegevoegd te worden aan de archeologische beleidskaart.

[17] Born 2008.

[18] Hessing / Alkemade 2007, 35-38.

[19] Breimer et al 2020.

2.4.4 Cultuurlandschappen

Landschappen waarvan het karakter wordt bepaald door interactie tussen natuurlijke en menselijke factoren maken deel uit van het cultureel erfgoed. Gedacht kan worden aan de verschillende dijken en vaarten, zoals de Knardijk, de Larservaart en de Zuiderzeepolder met kenmerkende percelering. Ook de aangelegde bossen zoals het Hollandse Hout of de resten van de eerste ontginningen behoren tot de cultuurlandschappen.

Conclusie/Aanbevelingen

In de uitgevoerde inventarisaties mist nog een systematische verkenning van het groen erfgoed in de openbare ruimte. Ook is er op dit moment geen specifiek beleid met betrekking tot cultuurhistorische landschapselementen. Binnen de gemeente valt landschap (waaronder het cultuurhistorisch landschap) onder de afdeling Natuur. Deze afdeling heeft in 2015 een visie opgesteld op het groenbeheer van de parken in Lelystad. De visie wordt op dit moment nader uitgewerkt in een Parkenplan. De verwachting is dat dit plan in 2025 onderdeel is van beleid.[20] Ook is een Agenda Natuur opgesteld. In de Agenda Natuur[21] en de uitwerking hiervan in het programma *Van groen dromen naar groen doen* wordt het begrip cultuurlandschap of landschappelijk erfgoed niet genoemd, maar is dit indirect wel onderwerp van de visie, waarin de nadruk wordt gelegd op de groene identiteit van Lelystad, en gesteld wordt dat stad en omliggend landschap nauw met elkaar verweven zijn en de stad haar identiteit ontleent aan het landschap met natuur in en rondom de stad. Aanbevolen wordt om het groen erfgoed in de openbare ruimte van de stad te inventariseren en zowel in het Parkenplan als in het programma onder de Agenda Natuur expliciet te benoemen zodat het op gepaste wijze wordt meegenomen in het groenbeheer.

Daarnaast wordt aanbevolen niet alle cultuurlandschappelijke structuren uit de groslijst van eenzelfde bescherming in het Omgevingsplan te voorzien, en hierbij aan te sluiten bij de terminologie uit de handreiking begrippenkader en voor enkele topgebieden passende bescherming te bieden.

2.4.5 Roerend en immaterieel cultureel erfgoed en kunst in de openbare ruimte

Dit erfgoed bestaat uit tastbare bewegelijke elementen of niet-tastbare elementen. Onder roerend erfgoed vallen bijvoorbeeld de materiële vondsten uit archeologische onderzoek die zijn ondergebracht in het provinciaal depot in Bataviastad. Immaterieel erfgoed bestaat uit tradities, kennis en vaardigheden die worden overgebracht op een nieuwe generatie. Het Flevolands Geheugen, het festival Sunsation[22] of de Nationale Oldtimerdag[23] gehouden in Lelystad behoren tot het immaterieel erfgoed.[24] De connectie van de twee evenementen met Lelystad is locatie gebonden. Het festival Sunsation wordt georganiseerd in het 'Observatorium' van Robert Morris dat vanwege de speciale aandacht voor akoestiek zeer geschikt is voor het festival en daardoor beter beleefd kan worden. De Nationale Oldtimerdag wordt nu inmiddels jaarlijks door de Stichting Mobiel erfgoed te Lelystad georganiseerd, maar is in beginsel ontstaan uit een groep enthousiaste Lelystedelingen in aansluiting bij een buitenlandse week gericht op Groot Brittannië in de jaren '80 van de vorige eeuw. Vanuit het idee dat cultuurhistorie van iedereen is wordt geen toegangsprijs gerekend.[25] Om dergelijk erfgoed binnen het omgevingsplan op te kunnen nemen, dient een

[20] https://www.gemeentelelystad.nl/parken en https://www.gemeentelelystad.nl/Documenten/Vrije%20tijd%20en%20toerisme/Natuur/Groenbeheerplannen/Visie.pdf.
[21] https://www.natuurinlelystad.nl/nl/mijn-stad/ambities
[22] https://festivalsunsation.nl/immaterieel-erfgoed/.
[23] Deze nationale dag heeft ook UNESCO erkenning gekregen.
[24] https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/sunsation, https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/page/2568/nationale-oldtimerdag,
[25] https://nationaleoldtimerdag.nl/40-jaar-historie/.

koppeling gemaakt te kunnen worden met een locatie, zoals bijvoorbeeld de locatie van de jaarlijkse Nationale Oldtimerdag.

Afbeelding 9 Observatorium Robert Morris, de locatie van het Festival Sunsation. Kunst in openbare ruimte en immaterieel erfgoed locatie. Bron Gert Schutte / Land Art Flevoland.

De plaatsing van bijzondere kunstwerken in de openbare ruimte heeft in Lelystad een belangrijke functie bij het bevorderen van een aantrekkelijk leefklimaat, al vanaf de stichting van de stad. De plaatsing van beeldende kunst draagt allereerst bij aan de visuele kwaliteit van de openbare ruimte, maar is tevens van belang voor de herkenbaarheid en identiteit van de stad. Voorbeelden zijn Exposure en de Zuil van Lely. De locatie van het festival Sunsation, het observatorium van Robert Morris, is een mooi voorbeeld waar kunst en immaterieel erfgoed elkaar treffen.

Meerjaren onderhoudsprogramma gemeentelijke kunstwerken in de openbare ruimte

In de auteurswet van 1912 is vastgelegd dat een eigenaar van een kunstwerk de verplichting heeft dit werk naar behoren te beheren, te onderhouden en waar nodig te restaureren. Als eigenaar van een groot aantal kunstwerken heeft ook de gemeente Lelystad deze verantwoordelijkheid. Daarom heeft de gemeente Lelystad een systematisch meerjarig onderhoudsprogramma opgesteld dat er voor zorgt dat alle gemeentelijke kunstwerken in de openbare ruimte in een goede conditie blijven.[26] Ongeveer de helft van de in de groslijst opgenomen kunstwerken in de openbare ruimte is bij de gemeente in beheer.

Documentatie lokale verhalen

Op de website Flevolands Geheugen worden verhalen verzameld uit de hele provincie. De verhalen zijn vaak fragmenten uit interviews die onderzoekers afnamen in het kader van hun geschiedschrijving van Flevoland en het Zuiderzeeproject.[27] Op de overzichtskaart is te zien dat er honderden verhalen over Lelystad zijn opgenomen, maar ze zijn niet in lijst oproepbaar.

Onderzoek erfgoedwaarde Street Art

[26] Overgenomen van de website Gemeente Lelystad (Kunst op straat | Gemeente Lelystad), geraadpleegd op 20-3-2023.

[27] Verhalen - Flevolands geheugen; geraadpleegd op 14-03-2025.

Vanuit de uitvoeringsagenda FARO wordt de komende jaren door Writers Block en The Street Art Museum Amsterdam (SAMA) een onderzoek uit gevoerd naar de erfgoedwaarde van Street Art. Net als Lelystad is ook deze kunstvorm volwassen aan het worden en ontstaat daarmee de wens om dit te behouden en beschermen. Lelystad is één van de gemeente die worden betrokken bij dit onderzoek. Naast een inventarisatie wordt een waardering van de verschillende Street Art stukken in Lelystad uitgevoerd. Vanuit het onderzoek wordt ook een voorstel gedaan over de wijze waarop deze unieke kunst en erfgoedbeleving bewaard kan worden.[28]

Conclusie/Aanbevelingen

Het immaterieel erfgoed van de gemeente Lelystad is slechts beperkt in beeld bij de gemeente. Wel is er een uitgebreid overzicht van de kunst in de openbare ruimte. Voor deze objecten wordt aanbevolen de volledige lijst van kunstwerken op te nemen in het cultuurbeleid. Daarnaast kan het zinvol zijn om meer inzicht te krijgen in dit thema van de geschiedenis van Lelystad door het in beeld brengen van oeuvres in de omgevingsvormgeving van invloedrijke kunstenaars van Lelystad (bijv. Alfred van Werven, Willem Bouter), hier de uitkomsten van het Street Art onderzoek aan toe te voegen, en kunstwerken in te delen op basis van het type kunstwerk (omgevingskunst, omgevingsvormgevingskunst, landart, streetart of gebouwkunst). Vervolgens kan dan bepaald worden hoe een selectie uit deze werken betrokken en/of beschermd kunnen worden binnen het erfgoedbeleid.

Daarnaast wordt aanbevolen om in de komende beleidsperiode vervolgonderzoek te doen naar de beleidstoepassing van het erfgoed van Festival Sunsation, de Nationale Oldtimerdag en de verhalen uit Lelystad die opgenomen zijn op de website Flevolands Geheugen, waar verhalen worden verzameld uit de hele provincie. De verhalen zijn vaak fragmenten uit interviews die onderzoekers afnamen in het kader van hun geschiedschrijving van Flevoland en het Zuiderzeeproject.[29]

2.5 Maar….

Lelystad staat voor grote opgaven: een woningbouwopgave (zowel uitbreiding als inbreiding), energietransitie, infrastructuur en bereikbaarheid, werkgelegenheid, klimaatadaptatie, herstructurering, groenontwikkeling en een energieopgave. Deze ontwikkelingen kunnen op gespannen voet komen te staan met (behoud van) erfgoed. Bij de inwoners leven ook zorgen met betrekking tot de opgave en het behouden van cultureel erfgoed. Op de inwonersbijeenkomst zijn deze gedeeld. Het betreft o.a. zorgen over het behoud van voldoende open ruimte vanuit de noodzaak tot het bouwen van woningen. Zo zijn er ook zorgen over het registreren van het verhaal van een gebouw en dat dit mogelijk gebruikt kan worden om sloop/verlies van erfgoed te rechtvaardigen aangezien het verhaal geregistreerd is.

[28] Persbericht ontvangen d.d. 27-12-2023.

[29] Verhalen - Flevolands geheugen; geraadpleegd op 14-03-2025.

3 Beleidsopties

De kern van de ambitie van de gemeente Lelystad is volwaardig erfgoedbeleid met aandacht voor het behoud van waardevol erfgoed en dat voldoet aan de eisen van de Omgevingswet. Deze ambitie van 'volwaardigheid' kan worden gesplist in een randvoorwaardelijk deel (het voldoen aan de eisen van de Omgevingswet) en een wat meer subjectief inhoudelijk deel van het begrip 'aandacht voor het behoud van waardevol erfgoed'. In dit hoofdstuk worden deze zaken beiden behandeld.

Drie ambitieniveaus geven richting aan het begrip 'aandacht voor het behoud van waardevol erfgoed'. In algemene zin vertegenwoordigen ze de richtingen:

1. Alles beschermen;
2. De middenweg;
3. Zo veel mogelijk ruimte voor ontwikkeling.

In de eerste paragraaf worden eerst de wettelijke verplichtingen in het kader van de Omgevingswet benoemd. Vervolgens worden in de twee daaropvolgende paragrafen voor bovengronds en ondergronds erfgoed de uitwerking van de drie ambitieniveaus beschreven.

3.1 Wettelijke verplichtingen Omgevingswet

Om rekening te kunnen houden met het belang en behoud van cultureel erfgoed en werelderfgoed, is het noodzakelijk om te weten welke elementen van cultureel erfgoed of werelderfgoed er zich binnen - of direct daarbuiten- de gemeentegrenzen bevinden, en wat daarvan beschermd moet worden. Dit geldt voor alle onderdelen van de 'schijf van vijf' (een aanzet hier toe is opgenomen in paragraaf 2.4). Een manier om hiervan een overzicht te verkrijgen is het maken van een erfgoedregister, waar voor Lelystad momenteel vooral de gemeentelijk monumenten op aangeduid staan.[30] Het erfgoedregister zou echter al het in Lelystad aanwezige erfgoed moeten bevatten.

Vervolgens zal moeten worden gekeken hoe dit erfgoed concreet beschermd gaat worden. Alle regels die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving, moeten in 2031 opgenomen zijn in het omgevingsplan. Gemeenten hebben met betrekking tot het cultureel erfgoed iets minder beleidsvrijheid dan voorheen vanwege de instructieregels van het Rijk in het Bkl en de internationale verdragen. Er dient toetsing vóóraf plaats te vinden bij activiteiten met een mogelijk nadelige invloed op (beschermd) cultureel erfgoed. Hiervoor bestaan twee opties: een omgevingsvergunningplicht en een meldingsplicht in combinatie met maatwerkvoorschriften, voor bijvoorbeeld eenvoudige activiteiten.

In de handreiking begrippenkader cultureel erfgoed onder de Omgevingswet[31] pleit de RCE voor het eenduidig toepassen van de wettelijke begrippen voor het cultureel erfgoed in hun omgevingsplannen. De toepassing van dit begrippenkader zorgt ervoor dat de gemeente optimaal gebruik kan maken van de algemene rijksregels en de daarin voor het behoud van cultureel erfgoed opgenomen uitzonderingen, zoals bijvoorbeeld de inperking voor vergunningvrij bouwen.

Met ingang van de Omgevingswet dienen in het omgevingsplan regels opgenomen te worden ten aanzien van de omgang met aanwezige en te verwachten archeologische monumenten. De Besluit Kwaliteit Leefomgeving (Bkl) schrijft daarnaast voor dat het hierbij moet gaan over aantoonbaar aanwezige of te verwachten archeologie. Mede om te voldoen aan deze eis is een handleiding opgesteld over het

[30] https://www.gemeentelelystad.nl/4/Lelystad/Kunst-en-Cultuur/Erfgoed/Erfgoedregister.html, geraadpleegd d.d. 22-5-2025.
[31] Abeling / Altenburg 2022.

vervaardigen van een archeologische inventarisatiekaart.[32] Hierin is een normstellend kader opgesteld, waaraan een kaart moet voldoen en is invulling gegeven aan het begrip aantoonbare archeologische verwachtingen. Alleen een feitelijke onderbouwing waarom in een bepaalde zone specifieke archeologische resten aanwezig kunnen zijn, op basis van gevalideerd bronnenmateriaal, bepaalt de aantoonbaarheid van de archeologische verwachtingen. De huidige verwachtingskaart voldoet op het gebied van aantoonbaarheid niet aan de eisen van de Omgevingswet en is verouderd.

Als laatste is in de Omgevingswet opgenomen dat het tot stand komen van beleid of een vergunning in samenspraak met omwonenden behoort te gaan. Het doel hiervan is om op tijd belangen, meningen en creativiteit op tafel te krijgen. Bij het opstellen van beleid dient inzichtelijk te zijn hoe de verschillende belangen in beeld zijn gebracht en wat daarvan de uitwerking in het beleid is. Publieksparticipatie is daarmee een wezenlijk onderdeel van de Omgevingswet.

De acties die voortvloeien uit de wettelijke verplichtingen vallen buiten de ambitieniveaus, want deze moeten sowieso plaatsvinden, en betreffen:
- Het opstellen van een erfgoedregister, waarvan de ruimtelijke contouren zijn opgenomen in het Omgevingsplan, inclusief de omgeving van beschermde monumenten;
- het eventueel aanpassen van de Erfgoedverordening m.b.t. de adviseringsreikwijdte van de adviescommissie;
- Eventueel aanpassen van de terminologie om aan te sluiten bij de Omgevingswet;
- vervolgonderzoek met betrekking tot het nog niet reeds geïnventariseerde cultureel erfgoed dat voorwerp is of kan zijn van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties in het omgevingsplan. Uit het vooronderzoek blijkt dat het gaat om de volgende thema's: ontbrekende wijken (zoals Wijk III), Erfgoed in het buitengebied en Groen Erfgoed en Kunst in de openbare ruimte;
- actualisatie van de Archeologische verwachtings- en waardekaart en de daar uitvloeiende beleidskaart;
- participatie een plek geven binnen het gemeentelijk erfgoedbeleid.

3.2 Bovengronds erfgoed

Naast ambitieniveaus met betrekking tot behoud, zijn voor het bovengrondse erfgoed ook ambitieniveaus onderscheiden met betrekking tot de strategische thema's *benutten* en *beleven (zie ook paragraaf 4.5)*. Deze ambitieniveaus geven niet de mate van gewenste bescherming aan, maar bieden een verduidelijking of accentuering van de beleidsdoelen, en kunnen binnen het erfgoedbeleid naast elkaar worden toegepast. In dit geval hoeft er dus niet voor één ambitieniveau te worden gekozen.

Per strategisch thema zijn de drie ambitieniveaus in onderstaande tabel weer gegeven met daarbinnen per ambitieniveau aangegeven de in te zetten beleidsmiddelen.

3.2.1 Behoud in tijden van sterke groeiambities

Eigenlijk is voor het borgen van het behouden van de fysieke waarde van het cultureel erfgoed maar één middel effectief: het aanwijzen tot gemeentelijk gemeentelijk monument. Ondanks dat dit niet betekent dat er niets meer aan een monument gewijzigd kan worden, is het uitgangspunt bij een monument 'niet ontwikkelen, tenzij'.

De beleidsmiddelen hiervoor bestaan uit regelgeving (aanwijzing tot gemeentelijk monument, opname in omgevingsplan met omgangsregels in de verordening), het opstellen van documenten (redengevende

[32] Breimer et al 2020.

omschrijving en ontwikkelprincipes (zoals de documenten van de Erfgoedcommissie) en financiële regelingen om eigenaren tegemoet te kunnen komen in de toegenomen (financiële) lasten.

Deze beleidsmiddelen worden meestal ingezet voor objecten en stads/dorpsgezichten en zijn minder gebruikelijk (maar niet onmogelijk) voor landschappelijke elementen of structuren.

Ambitieniveau 1: alles beschermen
Al het geïnventariseerd erfgoed van alle facetten van het erfgoed worden door middel van aanwijzing tot gemeentelijke monument beschermd. De groslijst bestaat nu uit ongeveer 200 objecten en structuren. De uitkomsten van het aanvullend onderzoek Erfgoed in het buitengebied en Groen erfgoed in de openbare ruimte zullen hier nog aan moeten worden toegevoegd. Slechts een klein deel hiervan is reeds van een redengevende omschrijving voorzien.
Voordeel van het eerste ambitieniveau is dat het verhaal van Lelystad zeker goed beschermd is. Nadelen zijn de hoge beperkingen aan ruimtelijke ontwikkeling (hergebruik is vaak duurder dan nieuwbouw) en de hoge kosten, deels voor het (eenmalig) opstellen van de waarderende/redengevende omschrijvingen, deels aan subsidieverstrekking.

Ambitieniveau 2: middenweg
Voor alle facetten wordt een deel van het geïnventariseerd erfgoed aangewezen tot Gemeentelijk monument. Op basis van een waarderingskader (bijvoorbeeld in lijn van de reeds door de Erfgoedcommissie gewaardeerde objecten en structuren) worden alle objecten en structuren, inclusief die voortvloeien uit de aanvullende onderzoeken Erfgoed in het Buitengebied en Groen erfgoed in de openbare ruimte, worden gewaardeerd en van een cijfer voorzien. Vervolgens wordt een grens bepaald, waardoor ongeveer 50 objecten/structuren in de hoogste categorie zullen vallen. Vervolgens zullen voor deze 50 redengevende omschrijvingen worden opgesteld.
Voordeel van het tweede ambitieniveau is dat er een middenweg is tussen optimale bescherming en zo min mogelijk kosten. Nadeel is dat er veel voorwerk nodig is, dit kost tijd.

Ambitieniveau 3: zo veel mogelijk ruimte voor ontwikkeling
In dit laagste ambitieniveau wordt zoveel mogelijk ruimte voor ontwikkeling gegeven, alleen het hoogst nodige wordt beschermd. Uit de groslijst, aangevuld met de bevindingen uit de aanvullende onderzoeken, worden op basis van expert judgement in samenspraak met de Erfgoedcommissie en bewoners 10-20 objecten en structuren (shortlist) gekozen die op monumentwaardigheid worden onderzocht en vervolgens indien dit het geval is als gemeentelijk monument worden aangewezen.
Het voordeel van het derde ambitieniveau is dat de gemeentelijke monumentenlijst beperkt in omvang blijft. Hierdoor is de subsidieregeling minder kostbaar en blijft er ruimte over voor aanvullingen in de toekomst. Een nadeel is dat er een groter risico is dat waardevol erfgoed gemist wordt. Ook dit traject vereist nog wat voorwerk en dus nog wat tijd.

3.2.2 Benutten: de kwaliteiten van erfgoed inzetten bij ontwikkeling

Het concept ‘behoud door ontwikkeling’ (Nota Belvedere 1999) wordt gebruikt in de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke ordening en houdt in dat door meer ruimte te geven in het fysiek aanpassen van erfgoed, het erfgoed langer te gebruiken is en daarmee langer behouden blijft. Uitgangspunt is daarmee ‘ontwikkelen, mits…” . Erfgoed dient dan als uitgangspunt of inspiratie aan het nieuwe ontwerp. Wanneer je het concept ‘behoud door ontwikkeling’ verder doorvoert, kan het behoud van erfgoed ook via de niet-fysieke kenmerken van het erfgoed plaatsvinden, zoals de functie, de naam of het verhaal.

Beleidsmiddelen die hiervoor kunnen worden toegepast zijn regelgeving (opname in het omgevingsplan met uitvoeringsvoorschriften) en het opstellen van documenten (opname erfgoed in ruimtelijke beleidsdocumenten, zoals de Omgevingsvisie en het Omgevingsprogramma).

Ambitieniveau 1: Erfgoed als inspiratiebron in ruimtelijke ontwikkelingen
Uit de groslijst, toegevoegd met de uitkomsten van het aanvullend onderzoek, worden de niet als gemeentelijk monument noch als karakteristiek object aangewezen objecten en structuren allen of gedeeltelijk aangeduid als 'van waarde', waardoor deze via hun identiteitswaarde worden ingezet bij ruimtelijke ontwikkelingen.
Voordeel van het eerste ambitieniveau is dat met zeer beperkte middelen inspiratie vanuit het verleden van Lelystad kan worden geboden aan ontwikkelingen. Nadeel is dat niet kan worden volstaan met de contour van het object zelf, maar beter vanuit de contouren van ruimtelijke ontwikkelingen kan worden geredeneerd. Daarnaast is het toetsen of erfgoed daadwerkelijk is gebruikt als inspiratiebron problematisch.

Ambitieniveau 2: Erfgoed inzetten voor toerisme en educatie
Ambitieniveau 2 is gericht op behoud van erfgoed in ruimtelijke ontwikkelingen, maar inspiratie vanuit het cultureel erfgoed kan ook andere beleidsvelden dienen: bv Toerisme/Citymarketing (bv erfgoedroutes) en Educatie.
Voordeel van dit ambitieniveau is dat het verleden van Lelystad potentieel meer onder de aandacht kan komen. Nadeel is dat dit ambitieniveau op deze wijze slechts beperkt is tot beleid, en voor uitvoering plannen, financiering en/of fte's beschikbaar moeten zijn.

3.2.3 Beleven en verbinding: erfgoed als middel voor de eigen identiteit van Lelystad

Om het Erfgoed te kunnen beleven, zal meer aandacht en bekendheid gegeven moeten worden aan het waardevolle erfgoed van en de verhalen áchter het erfgoed van Lelystad. Dit laatste met name vormt een mooie gelegenheid inwoners te betrekken. Dit kan vanuit het beleidsveld Erfgoed zelf (bv door deelname aan de Open Monumentendag) of hiervoor kan aangesloten worden bij andere initiatieven. Tenslotte kan erfgoed ook als drager voor een gezamenlijke identiteit worden gebruikt (als verbinding, in de lijn van het Verdrag van FARO). Erfgoed is hierbij een middel, en behoud van erfgoed niet meer het doel. De gemeente is faciliterend. Beleidsmiddelen die hiervoor kunnen worden ingezet zijn stadsgesprekken en fte's.

Deze richting vereist een ander voortraject dan het inventariseren en voorleggen van het bestaande erfgoed, zoals in het voorbereidende bureauonderzoek is gedaan. De regie ligt hierbij veel minder bij de gemeente en meer bij de bewoners zelf. Het door de gemeente opstellen van ambitieniveaus en regie via beleidsmiddelen past niet bij deze vorm van inzetten van erfgoed. Op dit moment is er nog geen contact met bewoners, de eerste stap is het opstellen van een plan om in contact te komen met bewoners. Doel van dit plan zal zijn te achterhalen welke ideeën en ambities de samenleving heeft.

Ambitie		Beleidsmiddelen			Kosten	
doel	Niveau	Regelgeving	Opstellen documenten	Financiële instrumenten / subsidieregelingen	Financiële consequenties?	Inzet Fte's
Behouden	1	Het opstellen van een subsidieregeling in de Erfgoedverordening; Het opstellen van uitvoeringsvoorschriften in Verordening Fysieke Leefomgeving (H16)	Handleiding ter aanwijzing van gemeentelijke monumenten - gebouwde objecten (waarderingscriteria/scoringstabel; overzicht beleidsmaatregelen); Het erfgoedregister aanvullen met redengevende omschrijving	Subsidieregeling voor onderhoud	Ja, vanwege subsidies en extra benodigde fte's (of uitbesteding opstellen documenten)	ja
Behouden	2	Het opstellen van een subsidieregeling in de Erfgoedverordening; Het opstellen van uitvoeringsvoorschriften in Verordening Fysieke Leefomgeving (H16).	Het waarderen van alle objecten en structuren uit de groslijst; Handleiding ter aanwijzing van gemeentelijke monumenten - gebouwde objecten (waarderingscriteria/scoringstabel; overzicht beleidsmaatregelen); Het erfgoedregister aanvullen met redengevende omschrijving; Het selecteren van objecten voor de categorie 'karakteristiek'; het erfgoedregister aanvullen met een omschrijving en ontwikkelprincipes per object/structuur.	Subsidieregeling voor onderhoud	Ja, vanwege subsidies en extra benodigde fte's (of uitbesteding opstellen documenten)	Ja, eenmalig en structureel (beoordelen aanvragen)
Behouden	3	Het opstellen van een subsidieregeling in de Erfgoedverordening; Het opstellen van uitvoeringsvoorschriften in Verordening Fysieke Leefomgeving (H16)	Expert judgement in overleg met Erfgoedcommissie en bewoners om tot een shortlist te komen onderzoek monumentwaardigheid objecten en structuren shortlist Handleiding ter aanwijzing van gemeentelijke monumenten - gebouwde objecten (waarderingscriteria/scoringstabel; overzicht beleidsmaatregelen); Het erfgoedregister aanvullen met redengevende omschrijving	Subsidieregeling voor onderhoud	Ja, vanwege subsidies en extra benodigde fte's (of uitbesteding opstellen documenten)	ja

Ambitie		Beleidsmiddelen			Kosten	
doel	Niveau	Regelgeving	Opstellen documenten	Financiële instrumenten / subsidieregelingen	Financiële consequenties?	Inzet Fte's
Benutten	1		Het selecteren van objecten voor de categorie 'van identiteitswaarde'; Het bepalen van de reikwijdte van de objecten en structuren voor ruimtelijke ontwikkelingen; het erfgoedregister aanvullen met een omschrijving per object/structuur; Opname erfgoed in beleidsdocumenten voor ruimtelijke ontwikkelingen (o.a. Omgevingsvisie en -programma).	nee	Ja, vanwege extra benodigde fte's (of uitbesteding opstellen documenten)	Ja, eenmalig en structureel (updates beleidsdocumenten)
Benutten	2		Het selecteren van objecten voor de categorie 'van educatieve waarde'; Het erfgoedregister aanvullen met gebruiksopties per object/structuur; Opname in beleidsdocumenten toerisme en educatie.	nee	Ja, vanwege extra benodigde fte's (of uitbesteding opstellen documenten)	Ja, eenmalig en structureel (updates beleidsdocumenten)
Beleven en verbinding	1		'Stadsgesprekkenplan' opstellen	Ja/Nee	Ja, vanwege extra benodigde fte's (of uitbesteding opstellen document)	Ja, eenmalig en structureel (faciliterend)

Tabel 1 Beleidsoptie bovengronds erfgoed. Bron: interne projectdocumentatie Vestigia en gemeente Lelystad.

3.3 Ondergronds erfgoed

Voor het ondergrond erfgoed zijn drie ambitieniveaus geformuleerd:

- Scenario 1: een basispakket, waarin het beleid is gericht op het voldoen aan de meest basale gemeentelijke taken en verantwoordelijkheden. Het uitgangspunt daarbij is de ruimtelijke ordening. Centraal daarbij staat de vastlegging van behoudenswaardige archeologische waarden in bestemmingsplannen en een daaraan gekoppeld stelsel van aanlegvergunningen. Alleen inzetten op de bescherming van de bekende vindplaatsen, beperkte inzet op opsporing en onderzoek.
- Scenario 2: een aantal specifieke aanvullingen op het basispakket, toegesneden op de specifieke situatie in de gemeente (politiek en bestuurlijk draagvlak, middelen, aard van het bodemarchief). Hiervoor formuleert de gemeente (in overleg met de provincie) een beleid met lokale cultuurhistorische accenten en prioriteiten, die tot doel hebben de gemeente bij planvorming en -realisatie zoveel mogelijk zelfstandige beslissingsbevoegdheid te geven over de selectie van behoudenswaardige archeologische waarden en verwachtingen. Binnen de ruimtelijke ambitie is oog voor het belang van het archeologie en wordt gezocht naar een realistische balans tussen waar mogelijk behoud in situ en anders door onderzoek ex situ.
- Scenario 3: een maximum scenario, waarin behoud en bescherming van archeologische waarden deel uitmaakt van een gebiedsdekkend, integraal erfgoedbeleid dat zich uitstrekt over alle (zichtbare en niet-zichtbare) cultuurhistorische waarden in de gemeente (gebouwde monumenten, landschap, archeologie). Behoud van bekend en verwacht archeologisch erfgoed wordt zoveel mogelijk in situ geborgd.

Bij de uitwerking van deze niveaus is gekeken naar de verschillende elementen waar binnen de omgang met ondergronds erfgoed tot uiting kan komen wat de keuze voor een bepaalde ambitie inhoud. De volgende elementen zijn daarin naar voren gekomen:

- Oppervlakte vrijstellingen
- Diepte vrijstellingen
- Aanwijzing gemeentelijke monumenten
- Omgang met vindplaatsen in de waterbodem of op landbodem
- Omgang met de verwachting op onbekende scheepswrakken
- Archeologisch verwantwoord bouwen, het gebruik van heipalen
- Omgang met ophoging

3.3.1 Scenario 1: Maximale ruimte voor ontwikkeling - Inzet op archeologisch wettelijk minimum

Dit ambitieniveau is gebaseerd op het ontwikkeling. De bescherming van archeologische waarden wordt enkel uitgevoerd ten aanzien van de wettelijke verplichtingen en beschermde bekende waarden en bij zeer grote ingrepen. Dit beleid betreft daarmee ruime vrijstellingsgrenzen ten aanzien van oppervlakte. In verband met de verplichte zorgtaak voor het erfgoed blijven wel dieptevrijstellingen van kracht, maar enkel voor de gebieden met een hoge archeologische verwachting.

Bij dit ambitieniveau wordt ingezet op de bekende vindplaatsen, de archeologische monumenten. Er worden geen gemeentelijke monumenten te benoemt. Heipalen zijn geen issue. Voor onbekende scheepwrakken geldt een mogelijkheid voor inpassing en opgraven.

Voordeel van dit ambitieniveau is dat een kleiner raakvlak bestaat tussen archeologie en ontwikkelingen en agrarisch gebruik De bekende archeologische monumenten zijn voldoende beschermd.

Het nadeel is dat vooral onbekende waarden niet of in zeer mindere mate beschermd zijn. Daarnaast is planinpassing en behoud in situ minder van belang bij deze beleidsopties en zullen resten dus veelal opgegraven moeten worden. Dit leidt tot meer kosten bij de initiatiefnemers van grote initiatieven, maar wel tot meer tastbare resultaten. Deze resultaten kunnen aan het publiek gepresenteerd worden. Echter blijft er weinig over van het erfgoed voor de toekomst als alles opgegraven wordt. Nog een nadeel is een grotere kans op toevalsvondsten, doordat gebieden met een lagere archeologische verwachting niet in kaart zijn gebracht. Een grotere hoeveelheid toevalsvondsten kan tot meer kosten leiden voor de gemeente.

3.3.2 Scenario 2: Behoud maar ook ontwikkeling – zoeken naar balans

Archeologisch erfgoed is belangrijk en verdient bescherming, echter ook de mogelijkheid tot ontwikkeling is belangrijk. Het beleid richt zich vooral op differentiatie in diepte, in mindere mate op oppervlakte vrijstellingen. Lelystad betreft over het algemeen zeer kleine vindplaatsen, namelijk scheepswrakken en prehistorische kampementen die soms ook niet groter zijn dan enkele tientallen vierkante meters. Ingrepen van 100m2 kunnen in zulke gevallen al tot aanzienlijke schade leiden. Daardoor is het verstandig niet te grote oppervlakte grenzen te hanteren. De diepte van geplande verstoringen zal vooral leidend zijn voor vergunningstraject. De diepte van de geplande ingrepen bepaalt of een relevant archeologisch niveau te veel in gevaar wordt gebracht.

Het aanwijzen van een gemeentelijk monument is mogelijk. Hierbij wordt in eerste instantie gedacht aan locaties waar geen grote ontwikkelingen zijn gepland, zoals een aantal scheepswrakken in de waterbodem. Monumenten op landbodem zijn een uitzondering als deze bijvoorbeeld ingepast kunnen worden in de geplande ontwikkeling (scheepswrak bewaard in een parkje).

Archeologisch duurzaam bouwen behoort tot de mogelijkheden, waarvoor de RCE in 2016 de brochure ‘archeologievriendelijk bouwen’ heeft opgesteld. Dit betreft richtlijnen, het zijn geen wettelijke bepalingen, van bijvoorbeeld de dekkingsgraad van het heipalenplan vs. het te bebouwen oppervlak (maximaal 2%) en de afstand tussen de heipalen (minimaal 4,0 m) of een bufferzone van 30 cm dikte boven een sporenniveau.[33]

Binnen deze optie is meer mogelijk op het gebied van maatwerk en kan bijvoorbeeld rekening gehouden worden met een scheiding tussen water- en landbodem, waar soms andere onderzoeksmogelijkheden zijn.

Het uitgangspunt is behoud in situ (inpassing). De initiatiefnemer kan beslissen om een archeologievrij gebied te willen, waardoor onderzoeken mogelijk worden. Voordeel van dit beleid is dat er koppeling bestaat tussen het borgen van de archeologische waarden in de ondergrond en het mogelijk maken van ontwikkelingen. Er is ruimte voor maatwerk. Door te werken met diepte beperkingen is behoud in situ mogelijk voor prehistorische vindplaatsen die zich in de diepere ondergrond kunnen bevinden. Onderzoeken die uitgevoerd worden kunnen uitgelicht worden om het erfgoed van Lelystad te presenteren aan een groot publiek. Doordat binnen dit scenario ook delen in situ behouden worden door inpassing, kan ook dit uitgelicht worden.

Nadeel is een grotere hoeveelheid aan categorieën, waardoor er een lappendeken aan gebieden ontstaat in het omgevingsplan. Het behoud van het archeologisch erfgoed is geborgd, maar in vergelijking met scenario 1, zal dit voor de initiatiefnemer tot meer kosten lijden

[33] https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2016/01/01/handreiking-archeologievriendelijk-bouwen.

3.3.3 Scenario 3: Behoud (in situ) gaat voor ontwikkeling = maximale bescherming erfgoed

Archeologisch erfgoed is leidend. Alle gebieden met archeologische verwachting beschermen, geen onderscheid in diepteniveau, en kleine vrijstellingsgrenzen in oppervlakte; maximaal 50 m2 is vrijgesteld, de archeologische verwachting binnen Lelystad betreft voornamelijk over het algemeen om zeer kleine vindplaatsen, namelijk scheepswrakken en prehistorische kampementen die soms ook niet groter zijn dan enkele tientallen vierkante meters. Ingrepen van minder dan 100m^2 kunnen in zulke gevallen al tot aanzienlijke schade leiden. Het aanwijzen van gemeentelijke monumenten behoort tot de mogelijkheden. Dit kunnen vindplaatsen op het land en in de waterbodem zijn.

Uitgangspunt is behoud in situ (inpassing). Binnen deze beleidsoptie worden alle archeologische verwachtingsgebieden beschermd met een maximale bescherming. Het is mogelijk om gemeentelijke archeologische monumenten te benoemen, indien sprake is van waardevolle vindplaatsen. Deze kunnen zowel op het land, als in de waterbodem benoemd worden.

Archeologie duurzaam bouwen is niet mogelijk. Heipalen worden als verstoring van het bodemarchief gezien, waarvoor archeologisch onderzoek nodig is.

Voordeel van dit beleid is dat al het ondergronds erfgoed geborgd is. Veel van het archeologisch erfgoed zal door middel van behoud in situ behouden blijven voor de toekomst.

Het nadeel is dat kleine vrijstellingsgrenzen er voor zorgen dat er veel raakvlak is met archeologie binnen de gemeente en het zal leiden tot veel archeologische onderzoeken (bureauonderzoeken en verkennend booronderzoek) en dus mogelijk kosten voor de initiatiefnemer. Een tegemoetkoming in de kosten kan mogelijk via een subsidieregeling getroffen worden. Daarnaast leidt behoud in situ ook tot weinig tastbare resultaten, omdat na de waarderingsfase weinig werkelijk opgegraven zal worden.

4 Beleidsadvies: Waar kan de gemeente Lelystad naar toe?

Het voorgaande hoofdstukken laat zien dat er al veel is. Er zijn visies, de huidige beleidsinstrumenten, een uitgebreide inventarisatie en inzichten van de bewoners. Er zijn beleidsopties geformuleerd. Nu is het van belang om te bepalen hoe dit alles tot zijn recht kan komen en hoe erfgoed bijdraagt aan het Verhaal van Lelystad. De belangrijkste inzichten en aanbevelingen uit de vooronderzoeken betreffen:

- Er is nog geen overkoepelende erfgoedvisie en -missie. Erfgoed is bij verschillende terreinen belegd. Daardoor mis je kansen om erfgoed integraal op te pakken en het als geheel beter beleefbaar te maken.
- Vanuit de Omgevingswet is de gemeente verplicht om rekening te houden met al haar cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving. Met name het cultuurlandschappelijke erfgoed en het immaterieel/roerend erfgoed is nog niet goed in beeld binnen de gemeente. Er ligt een grote kans voor het erfgoedbeleid in het betrekken van de verhalen (oral history).
- Het huidige archeologiebeleid voldoet niet aan de Omgevingswet en moet worden geactualiseerd. Hierbij dient ook (extra)aandacht te zijn voor de waterbodem.
- Gezien hun directe relatie met het ontstaan en de ontwikkeling van Lelystad komen enkele archeologische vindplaatsen, gebouwd erfgoed, stadsgezichten, cultuurlandschappen en roerend/immaterieel erfgoed in aanmerking voor de bescherming middels de aanwijzing tot gemeentelijk monument.

- De kennis, wensen en aanbevelingen van de bewoners zijn opgehaald, maar hun betrokkenheid stopt niet bij het uitkomen van de nota. In een stad waar ingezet wordt op groei en waar durf en genieten centraal staan, kan erfgoed de verbindende waarde zijn om te voorzien in samenhang, zelfbewustzijn en leefgenot samen met en voor Lelystedelingen.

Om bovenstaande goed te laten landen in een uitvoeringsprogramma, is in het laatste hoofdstuk van dit deel een advies geformuleerd voor (beleids)kaders voor het gemeentelijk erfgoedbeleid voor de komende jaren.

4.1 Kernopgaven

Onderstaande kernopgaven zijn opgesteld vanuit gesprekken met alle betrokken en zijn een aanzet om vanuit de gemeente het beleid vorm en kaders te geven.

1. **Lelystad wil haar meest waardevolle en haar meest kwetsbare erfgoed beschermen**

Met het Koersdocument is in 2020 de ambitie vastgelegd dat Lelystad groeit naar 100.000 inwoners. In de gemeenteraad is daarna zelfs de ambitie uitgesproken om door te groeien naar 140.000 inwoners. Bij een relatief nieuwe stad is het besef dat erfgoed waarde kan bieden aan ruimtelijke kwaliteit en identiteit; in vergelijking met veel oudere gemeenten is dit nog niet sterk ontwikkeld. Maar ook wanneer de focus wordt gelegd op een sterke groei, moet goed worden omgegaan met bijzondere parels uit het verleden. Dit is een verantwoordelijkheid die ook gedragen wordt voor de toekomstige inwoners van de stad. Dit geldt zowel voor het gebouwde als voor het minder zichtbare ondergrondse erfgoed.

2. **Lelystad wil reëel en contextafhankelijk erfgoedbeleid dat verenigbaar is met andere ambities in de gemeente, zoals duurzaamheid en woningbouw**

Vanuit de gedachte behoud door ontwikkeling dient binnen het nieuwe beleid te worden gezocht naar een realistische balans tussen erfgoed en de ruimtelijke ambitie. Belangen van erfgoed en ruimtelijke ontwikkelingen zijn gelijkwaardig. Raad en bestuur hebben beslissingsruimte om tot maatwerkoplossingen te komen.

3. **Lelystad wil praktische beleidsinstrumenten die een onderdeel gaan vormen van het Omgevingsplan**

Het erfgoedbeleid kent een belangrijke ruimtelijke component. Dit component dient een praktische uitwerking te krijgen door middel van een beleidskaart die wordt opgenomen in het Omgevingsplan en regelgeving die wordt opgenomen in de Verordening Fysieke Leefomgeving.

4. **Lelystad wil een faciliterende rol spelen in de betrokkenheid van haar inwoners bij erfgoed**

Sinds de Cultuurnota 2004 - 2007 is het centrale uitgangspunt voor het gemeentelijk cultuurbeleid, waar ook dit erfgoedbeleid onder valt, dat het bijdraagt aan de maatschappelijke ontwikkeling van Lelystad. Het beleid heeft daarbij specifieke aandacht voor maatschappelijke participatie en persoonlijke groei van inwoners en voor de ontwikkeling van een aantrekkelijke stad.

4.2 Visie

Erfgoed vertelt het verhaal van een plek, zorgt voor verbondenheid met de omgeving, en vormt daarmee een belangrijk onderdeel van ruimtelijke kwaliteit, omdat het karakter, schoonheid en een gelaagdheid in tijd aan een gebied geeft. Wanneer je erfgoed integraal en gebiedsgericht benadert, draagt het bij aan het gezamenlijke verhaal en identiteit van de stad en kun je het inzetten voor andere beleidsvelden, zoals economie en toerisme, maar ook voor klimaatbestendige inrichting of verduurzaming van gebouwen. Vestigia stelt dat dit leidt tot de volgende visie op het gemeentelijk erfgoedbeleid:

Lelystad zet in op het erfgoed dat past bij het DNA van Lelystad, Lelystad als uitnodigende hoofdstad van de nieuwe natuur: het vroege verleden dat door land en water doorschemert, de grote werken om het gebied bewoonbaar te houden, het pionierserfgoed van de eerste bewoners in de polder en tenslotte de continue vernieuwingszin van de afgelopen decennia. Deze kenmerkende structuren worden als uitgangspunt voor het beleid genomen.

Deze thema's van het DNA zijn in een voorlopige versie uitgewerkt in bijlage 1.

Afbeelding 10 Vissersboten aan de Lelystadse kust: Land of water?. Bron, Vestigia 24 april 2023.

4.3 Uitgangspunten

In dit beleidsadvies document wordt overkoepelend beleid voor alle onderdelen van de 'schijf van vijf' geadviseerd. Binnen de gemeente Lelystad vallen deze onderdelen onder het cultuurbeleid (Sociaal Domein). Echter, de uitvoering van het beleid ligt voor een groot deel in handen van het Fysiek Domein, omdat hier het Omgevingsplan en de vergunningen onder vallen.

4.4 Rolverdeling

Het realiseren van de ambities en uitdagingen voor Lelystad 2040 doet de gemeente niet alleen. De keuzes worden samen gemaakt. Iedere inwoner wordt uitgenodigd om mee te denken, handelen en eigenaar te zijn van het bereiken van de ambities voor Lelystad Next level. Daarvoor heeft de gemeente de strategie *Gedeeld Eigenaarschap voor de gezamenlijke opgave in Lelystad* opgenomen in het Koersdocument om richting te geven aan de nieuwe werkwijze die nodig is voor deze inzet.[34]

De rol van de gemeente vanuit dit gedeeld eigenaarschap en binnen het erfgoedbeleid is:

- Gelijkwaardige gesprekspartner van partners en bewoners (we werken samen, zijn betrokken en duidelijk);

[34] https://www.gemeentelelystad.nl/Documenten/Gemeente/Actueel/Koersdocument%20Lelystad%202040.pdf.

- Faciliterend en regisserend: ondersteuning bij initiatieven die het verhaal van Lelystad uitdragen;
- Stimulerend: verbinding leggen met en tussen partners, burgers en initiatieven om erfgoed onder een breder aandacht te brengen;
- Toetsend en handhavend: door het scheppen van kaders bij initiatieven en deze vol te houden.

Dit principe van gedeeld eigenaarschap is vervolgens vertaald naar een Maatschappelijke Agenda.[35]

4.5 Strategische thema's

Om beter aan te sluiten bij het werken in de geest van de Omgevingswet, wordt voorgesteld door middel van strategische thema's te richten op processen met externen en de verschillende manieren waarmee je met erfgoed kan omgaan. De voorgestelde strategische thema's komen regelmatig voor in gemeentelijke nota's en betreffen *Behouden*, *Benutten/Beleven* en *Betrekken*. Hieronder wordt toegelicht wat deze thema's betekenen voor de omgang met cultureel erfgoed en de integraliteit het benutten en beschermen van de fysieke leefomgeving onder de Omgevingswet.

Behouden
Behoud van waardevol erfgoed begint met weten wat je hebt. Deze eerste stap is voor een groot deel uitgevoerd in het voortraject naar dit beleidsadviesrapport met een inventarisatie van het bestaande erfgoed binnen de gemeente Lelystad. Vervolgens zal moeten worden gekeken hoe dit erfgoed concreet beschermd gaat worden. Met een klein deel van je erfgoed wil je extra voorzichtig zijn: vanwege de uitzonderlijke waarde voor de gemeente, of vanwege de grote bedreigingen. Dit geldt voor bodemingrepen in bodemlagen met een archeologische verwachting, maar ook voor gebouwen die leeg staan. Eigenlijk is voor het borgen van het behouden van de fysieke waarde van het cultureel erfgoed maar één middel effectief: het aanwijzen tot gemeentelijk monument. Borging vindt plaats via de instrumenten van de Omgevingswet: de Omgevingsvisie, het omgevingsplan en het omgevingsprogramma. Vanuit de gedachte 'behoud door ontwikkeling' wordt in de regelgeving gezocht naar een realistische balans tussen erfgoed en de ruimtelijke ambitie.

Benutten/beleven
Erfgoed kan een belangrijke bijdrage leveren aan ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen, waaronder klimaatadaptatie en het verhogen van de kwaliteit van de leefomgeving, door te fungeren als kernwaarde binnen de ontwikkeling. Hiermee kan het karakter, de identiteit, de eigenheid en de kwaliteit van de ontwikkeling versterkt worden. Erfgoed is daardoor niet een beperking maar juist een instrument om waarde aan een ontwikkeling toe te voegen. En wanneer erfgoed niet meer geschikt is voor de huidige functie, kan herbestemming erfgoed behouden en benutten.
Erfgoed heeft ook een belangrijke recreatieve en toeristische functie. Dat geldt niet alleen voor topmonumenten van nationaal en internationaal belang, maar juist ook voor objecten en structuren kenmerkend voor de regio, het landschap en het gebruik daarvan. In de komende jaren is het aan te bevelen om erfgoed breder onder de aandacht te brengen van zowel inwoners, bezoekers als ontwikkelaars van de stad.

[35] https://www.gemeentelelystad.nl/Docs/Maatschappelijke%20Agenda%202023.pdf.

Afbeelding 11 Fietsersbrug Galjoenbrug. Bron: Vestigia 24 april 2023.

Betrekken

Om het Erfgoed te kunnen benutten/beleven, zal meer aandacht en bekendheid gegeven moeten worden aan het waardevolle erfgoed van en de verhalen áchter het erfgoed van Lelystad. Erfgoed kan ook als drager voor een gezamenlijke identiteit worden gebruikt (als verbinding). Erfgoed is hierbij een middel om samenhang te creëren, en behoud van erfgoed niet meer het doel. Voor de verhalen, de samenhang, de identiteit en vooral ook nog onbekend erfgoed is het betrekken van de inwoners van cruciaal belang. Erfgoed is tenslotte van ons allemaal.

Momenteel geldt het verdrag van FARO als uitgangspunt voor het betrekken van de samenleving/ de inwoners bij erfgoed en erfgoedbeleid.[36] Binnen Lelystad sluit dit verdrag aan bij strategie gedeeld eigenaarschap bij het verwezenlijken van de ambities(zie ook 3.4).

Bij het implementeren van de FARO principes of speerpunten binnen de gemeentelijke organisatie staat verbinding met de samenleving centraal. De bewoner ook als expert benaderen is daarbij het uitgangspunt. Het is belangrijk dat de gemeente daarin een actieve rol speelt, het contact met de samenleving zoekt en vasthoudt. Op dit moment is er vraaggericht contact met bewoners, waarbij de vraag van de gemeente leidend is. Voor het meer betrekken van de inwoners is de eerste stap is het opstellen van een plan om in contact te komen met alle bewoners, met als doel te achterhalen welke ideeën en ambities de samenleving heeft. Welke initiatieven bestaan al en hoe kunnen die met elkaar en met de gemeente verbonden worden? De focus ligt in eerste instantie bij de nog niet vertelde verhalen en de vergeten groepen. Deze groepen weten zelf vaak niet de weg naar de gemeente te vinden. Om deze groepen te bereiken zal de gemeente actief in gesprek moeten gaan. De wijk in, de straat of het plein op en deze mensen bezoeken om het eerste contact in gang te zetten.

[36] https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedparticipatie-faro/faro-in-nederland.

4.6 Doelstelling

Cultureel erfgoed is integraal onderdeel van gemeentelijk beleid, waarmee het doel van het erfgoedbeleid als volgt kan worden geformuleerd:

Het realiseren van een cultureel voorzieningenniveau en activiteitenaanbod dat:

- *bewoners en bezoekers van Lelystad stimuleert om kennis te nemen van en deel te nemen aan een breed aanbod van culturele activiteiten;*
- *bijdraagt aan een aantrekkelijk woon- en leefklimaat en de ontwikkeling van Lelystad tot een open, levendige en volwaardige stad ondersteunt.*
- *erfgoedbeleid draagt bij aan de identiteit van een stad en tot een gedeeld en gedragen besef van de geschiedenis van de directe omgeving.*

Cultureel erfgoed is onderdeel van het culturele voorzieningenniveau, waardoor het doel van het erfgoedbeleid als volgt kan worden geformuleerd:

Het erfgoedbeleid dient bij te dragen aan een aantrekkelijk woon- en leefklimaat, waarbij groei wordt gerealiseerd met respect voor en inspiratie uit het verleden en het erfgoed dient voor alle inwoners en bezoekers bekend en toegankelijk te zijn.

4.7 Prioriteiten

In de Cultuurvisie is actualisatie van het erfgoedbeleid, met aandacht voor de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van een groeiende stad, als prioriteit opgenomen. Binnen het erfgoedbeleid wordt voorrang gegeven aan de ruimtelijke component van het beleid en het voldoen aan de wettelijke verplichtingen die volgen uit de Omgevingswet.

Deel 2 Uitvoeringsprogramma: hoe kan Lelystad vorm geven aan het erfgoedbeleid?

Samenvattend geven de geadviseerde beleidskaders aan dat het erfgoedbeleid:

- belangrijk is voor de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van een groeiende stad;
- verankerd moet worden in het Omgevingsplan om implementeerbaar te zijn binnen de nieuwe Omgevingswet (beargumenteerbaar en op kaart)
- een koppeling met de ruimtelijke opgave voor de fysieke leefomgeving als belangrijk speerpunt moet bevatten en een mogelijke koers is de voortgang van 'Behoud door ontwikkeling' en zoeken naar balans;
- de herkenbare geschiedenis en de bestaande stad op haar waarde worden geschat en worden ingezet om sociale samenhang en zelfbewustzijn bij en tussen de inwoners te creëren.

Het Uitvoeringsprogramma kan worden opgesteld aan de hand van de drie strategische thema's, waarbinnen opties worden gegeven met welke beleidsmaatregelen invulling kan worden gegeven aan het gemeentelijk erfgoedbeleid. Het uitvoeringsprogramma kan op grond van de resultaten tussentijds worden bijgesteld zolang dit binnen het vastgestelde beleid past.

Om te zien in welke mate deze beleidsinspanningen bijdragen aan de doelstellingen wordt geadviseerd om het beleid regelmatig bij te stellen (vijfjaarlijks). Ook de instrumenten dienen daarbij up-to-date te zijn (tweejaarlijks evaluatie).

Essentieel voor de realisatie van de doelen van het erfgoedbeleid is het ambitieniveau.

De kern van de ambitie van de gemeente Lelystad is volwaardig erfgoedbeleid met aandacht voor het behoud van waardevol erfgoed dat voldoet aan de eisen van de Omgevingswet. Deze ambitie van 'volwaardigheid' kan worden gesplitst in een randvoorwaardelijk deel (het voldoen aan de eisen van de Omgevingswet) en een wat meer subjectief inhoudelijk deel van het begrip 'aandacht voor het behoud van waardevol erfgoed'.

5 Behouden

Behoud van waardevol erfgoed begint met weten wat je hebt. Het inventariseren, beschrijven en waarderen van zowel het bovengrondse en ondergrondse erfgoed vormt daarbij een essentiële eerste stap. De noodzakelijke volgende stap is om de geïnventariseerde objecten en locaties volgens vastgestelde en zo objectief mogelijke criteria te waarderen, en een begin te maken met het behoud en de bescherming daarvan. Zo'n overzicht van het eigen erfgoed is geen statisch geheel, maar dient regelmatig te worden herzien en heroverwogen.

5.1 Het doel

Lelystad heeft al veel (jong) erfgoed, maar slechts een zeer beperkt deel hiervan is op dit moment beschermd. Bij een relatief nieuwe stad is het besef dat erfgoed waarde kan bieden aan ruimtelijke kwaliteit en identiteit in vergelijking met veel oudere gemeenten nog niet sterk ontwikkeld. Wel is duidelijk dat het karakter en identiteit bestaat uit meer dan alleen gebouwen. In het kader van een brede erfgoeddefinitie zal onderzocht moeten worden of en hoe ook bijvoorbeeld het groen of de kunst in de openbare ruimte kan worden beschermd, of onderdelen van het buitengebied, of beschermde gezichten. De inzet van de gemeente om te groeien legt druk op het cultureel erfgoed, terwijl juist het besef in deze jonge gemeente is ontstaan dat er cultureel erfgoed aanwezig is. Als de focus wordt gelegd op een sterke groei, moet goed worden omgegaan met bijzondere parels uit het verleden. Dit is een verantwoordelijkheid die ook wordt gedragen voor de toekomstige inwoners van de stad. Dit geldt zowel voor het gebouwde als voor het minder zichtbare ondergrondse erfgoed.
Nu uit het vooronderzoek is gebleken hoe rijk Lelystad is aan cultureel erfgoed dienen de markante bouwwerken, historische gezichten (ontwikkeling architectuur) en ijkpunten behouden te worden tezamen met het minder of onzichtbare erfgoed (ondergronds of immaterieel).
Het erfgoed kent een belangrijke ruimtelijke component. Deze component dient een praktische uitwerking te krijgen door middel van een beleidskaart die wordt opgenomen in het Omgevingsplan en regelgeving die wordt opgenomen in de Verordening Fysieke Leefomgeving.

Afbeelding 12 Uitzicht op Cellnex datacenter toren, Exposure en Houtribsluis vanaf de Oostvaardersdijk. Bron: Vestigia 23 april 2023.

5.2 De route

Aansluiting landelijke trends – jong erfgoed

In opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zijn in de afgelopen jaren door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed meerdere verkennende onderzoeken uitgevoerd. Er is onderzoek geweest naar de jongste periode van het erfgoed, de periode na 1965 (Post 65). Het onderzoek was met name gericht op het vergroten van kennis over de architectuur, stadsvernieuwing, stedenbouw en omgevingskunst van die periode. Zeer recentelijk is het programma Post 65 afgesloten en is begonnen met een selectieprocedure tot aanwijzing van enkele Post 65 rijksmonumenten.[37] Met betrekking tot het militair erfgoed is uit onderzoek gebleken dat de periode van de Koude Oorlog nog onderbelicht is in het bestand van rijks- en gemeentelijke monumenten.[38] De verkenning naar herinneringserfgoed heeft naar boven gehaald dat het actief uitdragen van de verhalen die verbonden zijn aan een monument een bijdrage levert aan het draagvlak voor bescherming van het onroerend erfgoed.[39]
Daarnaast is er groeiende aandacht voor het interieur van monumentale gebouwen. In de Erfgoedwet is opgenomen dat een interieur in samenhang met een rijksmonument kan worden aangewezen als ensemble, wanneer de samenhang van bijzondere cultuurhistorische of wetenschappelijke betekenis is. Tenslotte ligt de laatste jaren een focus op het herbestemmen van erfgoed, met name van het agrarisch erfgoed, religieus erfgoed (kerkenvisies) en militair erfgoed (ontwikkelvisies).

Dynamische overzichtskaart cultureel erfgoed / erfgoedregister

Een inventarisatie is altijd slechts een momentopname. Nieuwe onderzoeken leveren resultaten op die van invloed zijn op de kennis en daarmee ook op het erfgoedbeleid. Momenteel zijn nog niet alle contouren van openbare kunst vastgesteld. Ook is het gebouwde erfgoed van de zuidwestelijke wijken nog niet geïnventariseerd en wordt momenteel een Parkenplan opgesteld met de plannen voor het beheer van het groene erfgoed. Ook deze elementen dienen te landen in het erfgoedbeleid en het Omgevingsplan. Er wordt daarom geadviseerd om in te zetten op een dynamische overzichtskaart van het cultureel erfgoed voor opname in het Omgevingsplan. De voorlopige waarderingskaart kan hiervoor als uitgangspunt dienen (kaartbijlage 1).
Verder is nog onvoldoende zicht op het immaterieel erfgoed binnen de gemeente. Het is daardoor nog te vroeg om in deze rapport beleidsadviezen op te nemen voor dit erfgoed. Geadviseerd wordt dat de gemeente zicht de komende jaren de gemeente inzet om een volledig beeld te krijgen van het immaterieel erfgoed dat van belang is voor de huidige en toekomstige inwoners van Lelystad. De verhalen van Lelystad in het Flevolands Geheugen, de Nationale Old Timerdag en het festival Sunsation kunnen reeds opgenomen worden en verbonden worden aan een ruimtelijke contour. Eén thema dat zich bij uitstek leent om immaterieel erfgoed ook aan gebouwen en landschappen te koppelen, is het thema agrarisch erfgoed. Het in 2012 uitgebrachte Boerderijenboek vormt hiervoor reeds een uitgebreide basis.[40] De komende jaren zullen mogelijk meer initiatieven of uitingen van immateriële cultuur aan het licht komen en moeten worden vastgesteld.

[37] Tussen 2017 - 2021 is de Verkenning uitgevoerd (https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/post-65-erfgoed/documenten/publicaties/2019/01/01/post-65-verkenningen). In 2023 is opdracht gegeven vanuit het ministerie om een aanwijzingsprogramma op te starten (https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/post-65-erfgoed).
[38] https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/militair-erfgoed/erfgoed-koude-oorlog.
[39] https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/monumenten-aanwijzen-en-afvoeren/verkennen-nieuwe-thema-s/verkenning-herinneringserfgoed.
[40] Nijhof 2012.

Actualisering archeologisch beleid

De huidige archeologisch beleidskaart[41] van Lelystad is grotendeels gebaseerd op de landelijke Indicatieve Kaart Archeologische Waarde (IKAW), die onvoldoende recht doet aan de gelaagde ontwikkeling van het landschap in Flevoland en de rijke archeologische bodem van Lelystad.

In 2019 is een onderzoek uitgevoerd om op basis van de gelaagde ondergrond van Lelystad tot een betere inschatting te komen van de archeologisch relevante lagen binnen de gemeente.[42] Binnen deze studie is naar de diepteligging van de belangrijkste bewoningslagen uit de steentijden (Laat Paleolithicum - Mesolithicum en Neolithicum) gekeken en een aanzet gedaan om te komen tot een archeologische beleid op basis van diepte vrijstellingen tot deze bewoningslagen. Dit betrof een goede aanzet en vertrekpunt voor de nieuwe inventarisatie.

Uit de nieuwe inventarisatie voorafgaand aan dit beleidsadviesrapport is nog een extra niveau naar voren gekomen met archeologische resten, namelijk het Hollandveen-pakket (Late IJzertijd - Vroege Middeleeuwen). Het onderzoek in het Kotterbos heeft aangetoond dat ook dit pakket plaatselijk bewoond en gebruikt kan zijn geweest vanaf de Romeinse periode.[43]

Scheepswrakken zijn een belangrijk onderdeel van het Lelystadse erfgoed. Deze kunnen in het bovenste deel van de ondergrond over het gehele gemeentegebied worden aangetroffen, dus op het land en in het water. Het is niet op voorhand te voorspellen, waar meer kans is op het aantreffen van een scheepswrak en waar minder kans, althans in ieder geval niet op basis van de huidig beschikbare data. De verwachting op scheepswrakken geldt daarom voor het gehele gemeentegebied.

De huidige beleidskaart biedt onvoldoende bescherming voor de archeologische waarden binnen Lelystad. De nieuwe inzichten zijn verwerkt in een nieuwe verwachtingskaart, waarbij extra aandacht uit gegaan is naar de aantoonbaarheid van de archeologische verwachting, zoals gevraagd in de Omgevingswet en het Bkl.[44] Om hieraan te voldoen is bij het ontwikkelen van de nieuwe inventarisatie- en verwachtingenkaart gebruik gemaakt van de methode zoals deze is omschreven in de *Handleiding opstellen gemeentelijke archeologische inventarisatiekaarten, een normstellend kader*. [45]

Vanuit de archeologische verwachtingskaart kan beleid worden opgesteld om de vastgestelde waarden en verwachtingen binnen het gemeentelijk grondgebied te beschermen. Vestigia adviseert hierbij om nadrukkelijk te zoeken naar balans. Hieronder wordt verstaan dat binnen de ruimtelijke ambitie is oog voor het belang van het archeologie en wordt gezocht naar een realistische balans tussen waar mogelijk behoud in situ kan worden gerealiseerd en anders door onderzoek behoud ex situ nodig is. De focus ligt hierbij op maatwerkoplossingen, waarbij archeologie en ontwikkelingen gelijkwaardig benaderd worden. Het leidt in voorkomende gevallen zowel tot zorg voor erfgoed op lange termijn via behoud in situ, als aansprekende onderzoeksresultaten. Deze kunnen gebruikt worden in de strategische thema's benutten/beleven en betrekken door in te zetten op publieksbereik. Onderzoeken die uitgevoerd worden kunnen uitgelicht worden om het erfgoed van Lelystad te presenteren aan een groot publiek. Ook indien een behoud in situ gerealiseerd wordt door inpassing, kan ook dit uitgelicht en aangewend worden om het publiek bekend te maken met de rijke (pre)historie van Lelystad.

---

[41] Hessing/ Alkemade 2007.

[42] Pruiksma 2019.

[43] Popta et al 2020, Heeringen et al 2014.

[44] Beukelaar-Van Gulik / Hazelkamp et al (in publicatie)

[45] Breimer (red.) 2020.

De mogelijkheid om een gemeentelijk monument aan te wijzen kan ingezet worden als middel om belangwekkende archeologische vindplaatsen nadrukkelijker te beschermen. Hierbij wordt in eerste instantie gedacht aan locaties waar geen grote ontwikkelingen zijn gepland, zoals een aantal scheepswrakken in de waterbodem. Aangewezen monumenten op land zijn binnen de gemeente Lelystad een uitzondering, maar indien vindplaatsen kunnen worden ingepast in de geplande ontwikkeling (bijvoorbeeld een scheepswrak bewaard in een parkje) behoren deze ook tot de mogelijkheden.

Van belang daarbij is dat de bekende en te verwachten vindplaatsen en archeologische verwachting aan de hand van oppervlakte en diepte criteria worden behouden, opgespoord en gewaardeerd door passende maatregelen: inpassing, vervolgonderzoek, of definitief onderzoek (opgraving / archeologische begeleiding). Geadviseerd wordt om de vrijstellingsgrenzen te bepalen aan de hand van de archeologische verwachting of bekende vindplaats en de mogelijkheid om regulier agrarisch gebruik en kleine ingrepen niet onevenredig te belasten met onderzoek. De kleine gebieden waar een hogere mate aan conservering aanwezig is en dus sprake is van een hoge archeologische verwachting zijn leidend voor grensoverschrijdende ingrepen. Hierbij is het de aanbeveling om bij de dieptevrijstelling rekening te houden met de (mogelijke) archeologische potentieel van het Hollandveenniveau en ook dit niveau te borgen.

Ook de inzet van archeologie vriendelijk bouwen kan op meerdere manieren plaatsvinden. Aanbevolen wordt om een heipalenplan te toetsen aan een archeologische verwachting, de afstand tussen de palen en de dekkingsgraad en vandaar uit mogelijkheden of beperkingen inzichtelijk te maken. Uitgangspunt zijn de richtlijnen van de RCE ten aanzien van archeologie vriendelijk bouwen, maar afwijkingen zijn mogelijk door het nemen van (extra) mitigerende maatregelen.[46]

Scheeps- en vliegtuigwrakken nemen hierin een bijzondere plaats in. Het is aantoonbaar dat dit archeologisch erfgoed binnen de gemeente aangetroffen kan worden. Er kan alleen niet op voorhand voorspeld worden waar dit kan. Wrakken gelden daarom beter niet als archeologische toevalsvondst binnen de gemeente.[47] Beleidsmatige inzet is ook hier maatwerk, waarbij de mogelijke onderzoekstechnieken leidend kunnen zijn. Het opsporen van wrakresten dient wel steeds onderdeel te zijn van de onderzoeksvraag en ook in vrijgegeven gebieden blijft de verwachting op scheepswrakken gehandhaafd. Geadviseerd wordt om binnen de gemeente voor werkzaamheden een werkprotocol op te stellen of gebruik te maken van een vooropgesteld programma van eisen indien bij werkzaamheden wrakresten worden aangetroffen.[48]

Een beleidsadvieskaart is opgenomen als kaartbijlage 2. Hierin is de omgang met land- en waterbodem meegenomen in een voorstel voor beleidsregels op basis van de archeologische beleidskaart. Op landbodem geldt de gebruikelijk AMZ-cyclus met verkennende, waarderende onderzoeken en bij behoudenswaardige vindplaatsen behoud in situ of opgraven. Op de waterbodem wordt ingezet op bodeminformatie en opsporing. Indien sprake van excessieve kosten voor behoud in of ex situ kan een compensatieregeling worden toegepast, waarin bijvoorbeeld aanwijzing van een vergelijkbaar gemeentelijk monument op land of onderzoek kan worden gefaciliteerd. De voorgestelde categorieën met voorbeeldregels betreffen een duidelijk zoeken naar balans met het oog op het behouden en benutten van de archeologische potentie van Lelystad.

---

[46] RCE et al 2016

[47] Een teovalsvondst betreft een vondst gedaan buiten archeologisch onderzoek of een vondst gedaan binnen een gebied dat door de gemeente is vrijgesteld van een archeologische onderzoeksplicht. Zie ook: https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/archeologische-vondsten-melden/toevalsvondsten.

[48] In het geval van vliegtuigwrakken dient afstemming plaats te vinden met het Ministerie van Defensie.

Waarderen van de groslijsten cultureel erfgoed
Er is al een uitgebreide basisinventarisatie die slechts op een aantal aspecten uitbreiding behoeft: een beschrijving van de kernwaarde en een waardering. De gemeente beschikt reeds over een waarderingskader met selectiecriteria (bijlage 2), maar wij adviseren om binnen dit kader steviger in te zetten op het erfgoed dat past bij het DNA van Lelystad: het vroege verleden dat door land en water doorschemert, de grote werken om het gebied bewoonbaar te houden, het pionierserfgoed van de eerste bewoners in de polder en tenslotte de continue vernieuwingszin van de afgelopen decennia. Vanuit deze thema's is er meer oog voor ensembles en structuren.[49]

Zoals al eerder gemeld is voor het borgen en het behouden van de fysieke waarde van het cultureel erfgoed maar één middel effectief: het aanwijzen tot gemeentelijk monument. Dit beleidsmiddel wordt meestal ingezet voor objecten, archeologische vindplaatsen en stads/dorpsgezichten en zijn minder gebruikelijk (maar niet onmogelijk) voor landschappelijke elementen of structuren.

Omdat het systematisch waarderen en selecteren (liefst in samenspraak met de bewoners) veel tijd vergt, wordt voorgesteld de elementen via een 'expert judgement' van een eerste waarderingsvoorstel te voorzien en met een shortlist (praktische stap) te beginnen van 10 objecten met een behoudenswaardige fysieke waarde, die een versneld traject van onderzoek en definitieve waardering ingaan. Ook is een top 5 uit de gebieden/ensembles geselecteerd om zo de structuur van de stad als basis voor het beleid te kunnen nemen (zie kaartbijlage 1).Vanuit de definitieve waardering dient de mate waarin bepaalde elementen beschermd moeten worden naar voren te komen.

Ondanks dat dit niet betekent dat er niets meer aan een monument gewijzigd kan worden, is het uitgangspunt bij een monument 'niet ontwikkelen, tenzij'. Vanuit de gedachte 'behoud door ontwikkeling' wordt in de regelgeving gezocht naar een realistische balans tussen erfgoed en de ruimtelijke ambitie. Gezien de financiële verplichtingen die vaak volgen uit het aanwijzen van een gemeentelijk monument wordt geadviseerd om vanuit de gemeente een subsidieregeling op te stellen voor een tegemoetkoming in de kosten.

Er zijn ook elementen en structuren die niet via een monumentale status behouden kunnen worden, maar wel een cultuurhistorische waarde hebben. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om gebieden waar archeologische resten verwacht worden of gebouwen waarvan vooral de beeldwaarde van belang is. Deze laatste zijn zogenaamde karakteristieke objecten, waarbij het behoud van het karakter van een wijk of gebied belangrijker is dan de bescherming van het object zelf. Wij adviseren dit via het welstandsbeleid op te pakken.

5.3 Beoogd effect en meetbaar resultaat

Beoogd effect: Lelystad wil haar meest waardevolle, kwetsbare erfgoed beschermen en wil praktische beleidsinstrumenten die een onderdeel gaan vormen van het Omgevingsplan.

Indicator: Er zijn meer monumenten aangewezen en een evaluatie van de dynamische overzichtskaart cultureel erfgoed. Er is een actueel Erfgoedregister aanwezig en toegankelijk.

[49] Zie bijlage 2 voor een aanzet naar een waarderings- en selectiekader met bijbehorende Lelystadse thema's.

6 Benutten / Beleven

Het Erfgoed van Lelystad doet er toe en is beleefbaar. Vanuit de gedachte bekend is bemind dient de meerwaarde van erfgoed uitgedragen en ingezet te worden. Hoe integraler je erfgoedbeleid insteekt, hoe meer je ermee kunt. Het uitvoeren van thematische gebiedsbiografieën, gebiedswaarderingen met transformatie-adviezen en een cultuurhistorische waardenkaart bieden een goede onderbouwing voor het benutten van de aanwezige cultuurhistorische waarden binnen de grote thema's van de Omgevingsvisie. Stad en omringend landschap zijn de samenhangende structuren waar objecten en tradities mee verbonden zijn. Erfgoed heeft ook een belangrijke recreatieve en toeristische functie. Dat geldt zeker niet alleen voor topmonumenten van nationaal en internationaal belang, maar juist ook voor objecten en structuren kenmerkend voor de regio, het landschap en het gebruik daarvan.

6.1 Het doel

De komende jaren komt er veel op Lelystad af, zoals de wil om op een verantwoorde wijze te groeien naar een sterke stad in de regio met nieuwe natuur. Energietransitie, klimaat adaptatie, verbeteren van de ecologische kwaliteit, omgang met bodemdaling, overgang naar een circulaire economie en een robuuste landbouw zijn samen met het behoud en bescherming van het cultureel erfgoed belangrijk voor de ontwikkeling en het volwassen worden van Lelystad. Alle opgaven zijn met elkaar verbonden en zijn gelijkwaardig binnen de ruimtelijke ambities. Het is daarom belangrijk om maatwerkoplossingen mogelijk te maken, waarin al deze terreinen tot uiting komen. Behoud door ontwikkeling kan daarbij het speerpunt zijn.

Erfgoed is niet iets voor onder een stolp of voor een enkeling. Gebruik de meerwaarde die het erfgoed voor de stad Lelystad kan betekenen en buit deze uit op diverse terreinen om de mensen onderling en met de stad te verbinden. Het erfgoed van Lelystad doet mee en draagt bij aan de gezamenlijke identiteit. Kennis van verleden draagt bij aan het opstellen van een omgevingsvisie, omgevingsplan of omgevingsprogramma, zoals ook blijkt uit de Omgevingsvisie van Lelystad waarin per thema lessen uit het verleden zijn opgenomen om als inspiratie te dienen voor de visie op de toekomst.

Afbeelding 13 Detail Wortman gemaal. Bron: Vestigia 23 april 2023.

6.2 De route

Maak erfgoed gelijkwaardig

Erfgoed en ontwikkelingen worden gelijkwaardig benaderd. Bij een gelijkwaardige benadering worden alle belangen naast elkaar gewogen en leiden tot een maatwerkoplossing. In voorkomende gevallen leidt dit tot zorg voor erfgoed op lange termijn via behoud en inpassing en blijven ontwikkelingen mogelijk. Voor een gelijkwaardige benadering dient duidelijk in beeld te zijn van welke waarde erfgoed is, bijvoorbeeld identiteitswaarde of educatieve waarde. Het kan hierbij helpen om erfgoed aan thema's te koppelen die weer onderdeel zijn van het DNA van Lelystad. Als voorzet is een voorstel voor de thema's van het DNA van Lelystad gedaan (bijlage 3) die in een waarderingskader verankerd kunnen worden.

Breng erfgoed onder de aandacht

Om het erfgoedbeleid méér te laten worden dan beleid op deelaspecten, zou het een meerwaarde hebben om in de erfgoednota overkoepelende beleidsdoelstellingen te formuleren en thema's voor Lelystad te benoemen, die aansluiten bij reeds gemaakte thema-indelingen in inventarisatie[50] en de opgestelde Omgevingsvisie en Kwaliteitscatalogus[51]. Op deze manier kan erfgoed niet alleen worden behouden en beschermd, maar ook integraal worden benut en beleefbaar worden gemaakt èn een bijdrage leveren aan de grote ruimtelijke opgaven, het sociale domein of aan toerisme en recreatie.
Een praktisch stap hiervoor is dat, naast het vervaardigen van één kaart voor het boven- en ondergrondse erfgoed, ook uiteindelijk alle lijsten van het gemeentelijk erfgoedregister samengevoegd worden tot één dataset (het erfgoedregister), zodat al het erfgoed van de gemeente op één plek te vinden is. Ruimtelijk gerelateerd erfgoed krijgt een digitale contour. Vestigia adviseert om hierbij in te zetten op publiekvriendelijk gebruik van deze dataset.

Gebruik erfgoed als inspiratie

Erfgoed is leuk en moet uitgedragen worden. Het is mogelijk om ontwikkelaars uit te dagen om de kennis van het rijke Lelystadse erfgoed te gebruiken om tot nieuwe ontwerpen te komen, ontwerpen met het oog voor het cultureel erfgoed. Erfgoed kan worden gebruikt bij nieuwe ontwikkelingen. Het ondergronds landschap kan worden opgenomen in nieuw te ontwikkelen groene gebieden bijvoorbeeld. Door het nader beschrijven van de karakteristieken van beeldbepalende panden kunnen voor voorwaarden bouwhoogtes, rooilijnen, dakvormen worden opgesteld voor nieuwbouw in de directe omgeving van cultureel erfgoed. De focus dient hierbij te liggen op maatwerkoplossingen zorgen voor een inpassing van het cultureel erfgoed.

[50] Beukelaar-van Gulik/Hazelkamp et al (in publicatie)

[51] Feddes-Olthof en Must, 2023. Deze Kwaliteitscatalogus is één van de onderzoeken in de analysefase van de doorontwikkeling van de omgevingsvisie.

6.3 Beoogd effect en meetbaar resultaat

Beoogd effect: Het publiek en ontwikkelaars zijn bekend met het cultureel erfgoed van Lelystad. Lelystad wil reëel en contextafhankelijk erfgoedbeleid dat verenigbaar is met andere ambities in de gemeente, zoals duurzaamheid en woningbouw.

Indicator: Er is binnen twee jaar een publieksvriendelijke dataset die kan worden gebruikt voor inspiratie voor initiatieven. De maatwerkoplossingen zijn succesvol voor het erfgoed en de ruimtelijke ontwikkelingen.

Afbeelding 14 Zuil van Lely. Bron: Vestigia 23 april 2023.

7 Betrekken

Erfgoed is niet alleen van de professional, de gemeente of eigenaren. Erfgoed is van de gehele samenleving. Samen bepalen wordt bepaald wat belangrijk is voor Lelystad om te behouden en beschermen. Samen wordt beslist hoe dat bepaald en uitgedragen wordt. Middels het implementeren van de principes en speerpunten van het Verdrag van FARO binnen de gemeentelijke organisatie, maken we verbinding.
Vanuit de verbinding werken we aan de verhalen achter de objecten en structuren en groeien we als samenleving. Door samen te bepalen wat ons erfgoed is, wat we belangrijk vinden en wat ons verhaal is, creëren we samenhang en een gedeelde identiteit: wij zijn Lelystad, wij maken het DNA van Lelystad.

7.1 Het doel

Maatschappelijke participatie en de persoonlijke groei van inwoners zijn belangrijke speerpunten in het Cultuurbeleid en voor de ontwikkeling van een fijne stad en samenleving. Ook binnen het erfgoedbeleid is het belangrijk om in te zetten op publieksbereik en participatie. Het publiek doet actief mee aan het bepalen wat erfgoed is en welke elementen behouden moeten blijven. Zo betrek je de mensen bij de zorg voor je erfgoed (breed gedragen beleid) en benut je de kennis over het erfgoed.
Vervul als gemeente hierin een sleutelrol door in te zetten op het mogelijk maken van initiatieven vanuit de samenleving en deze zo nodig aan elkaar te koppelen.

Afbeelding 15 Station Lelystad: een punt van samenkomen. Bron: Vestigia 23 april 2023.

7.2 De route

Lelystad maakt verbinding
“Samen zijn we Lelystad en samen maken we een prettige leefbare stad.” Dit oogpunt kan gebruikt worden om actief contact te zoeken met die delen van de samenleving die nog niet voldoende in beeld zijn. Dit kan door zelf actief contact te zoeken en de wijk, het plein of de straat op te gaan en met mensen in gesprek gaan. Ook het houden van jaarlijkse ronde tafel gesprekken of stadsgesprekken, waar iedereen aan deel kan nemen om met de gemeente over erfgoed te praten behoort tot de mogelijkheden. Uiteraard is het ook van belang om tussen de stadsgesprekken door als gemeente bereikbaar te zijn voor de inwoners om te helpen met initiatieven. Een centraal aanspreekpunt is daarvoor een goed middel.

Lelystad helpt organiseren
Neem als gemeente de rol als faciliterende gemeente en biedt mogelijkheden om te helpen bij het ontwikkelen en ontplooien van initiatieven omtrent het erfgoed van Lelystad. Dit kan door een financiële, materiele of persoonlijke bijdrage. De gemeente kan helpen bij evenementen zoals Open Monumentendag, maar ook nieuwe initiatieven kunnen ontwikkeld worden, waarbij een Pioniersdag als idee naar boven gekomen is bij de inwonersbijeenkomst.

We bepalen samen
Met klem is het van belang om het publiek actief te betrekken bij het waarderen van het cultureel erfgoed. Schakel hierbij de gehele samenleving in. Bij het ontwikkelen van beleidsmiddelen is het verstandig om actief het contact met de inwoners te zoeken om hun wensen, beleving en opinies mee te nemen in deze middelen. Vooral bij de volgende acties is het betrekken van de inwoners relevant:

- Het opstellen van een monumentenlijst;
- Waarderingskader aanvullen met selectiecriteria vanuit de erfgoedbeleving van inwoners;
- Verkennen van extra thema's;
- Stadsgesprekken / discussie-avonden

7.3 Beoogd effect en meetbaar resultaat

Beoogd effect: De gemeente speelt een faciliterende rol spelen in de betrokkenheid van haar inwoners bij erfgoed

Indicator: het aantal erfgoedevenementen en bijeenkomsten dat door de gemeente wordt ondersteund per jaar en de organisatie van een jaarlijks een ronde tafelgesprek die goed wordt bezocht.

8 Recapitulatie

Strategisch thema	Verplicht	Beleidsmaatregel	Relatie met huidig beleid
Behouden		dynamische archeologische beleidskaart	nieuw
	x	statische archeologische beleidskaart	actualisatie
		Erfgoedverordening	opgenomen in de Verordening Fysieke Leefomgeving
	x	gemeentelijke erfgoedregister	nieuw
		aanvullend onderzoek Wijk III	nieuw
		aanvullend onderzoek cultureel erfgoed in het buitengebied	nieuw
		vaststellen contouren kunst in de openbare ruimte	nieuw
		aanvullend onderzoek immaterieel erfgoed	nieuw
		waarderen groslijsten cultureel erfgoed	nieuw
		gemeentelijk beschermd gezicht	opgenomen in de Verordening Fysieke Leefomgeving
		beschermd cultuurgoed	opgenomen in de Verordening Fysieke Leefomgeving
		beschermde gemeentelijke verzameling	opgenomen in de Verordening Fysieke Leefomgeving
	x	Uitvoeringsvoorschriften vergunningen	wordt gecontinueerd
	x	archeologische verwachting in Omgevingsplan	wordt geactualiseerd
	x	archeologische monumenten in Omgevingsplan	wordt geactualiseerd
	x	gebouwde monumenten in Omgevingsplan	nieuw
		benoemen karakteristieke objecten	nieuw
	x	erfgoed in ruimtelijke instrumenten (Omgevingsvisie, -plan en -programma)	nieuw
	x	erfgoedcommissie	wordt gecontinueerd
		subsidieregeling monumenten	nieuw
Benutten / beleven		opstellen onderzoeksagenda archeologie	nieuw
		opstellen onderzoeksrichtlijnen archeologie	nieuw
		compensatieregeling archeologie	nieuw
		aaanvullen waardering met thematische waardering	nieuw
		input erfgoed in ruimtelijke ontwikkelingen (woningbouw, klimaatadaptatie etc)	nieuw
		input erfgoed voor citymarketing	nieuw
		interactieve erfgoedkaart	nieuw
		erfgoedroutes	nieuw
		erfgoededucatie op scholen	nieuw
Betrekken		stadsgesprekken	nieuw
		deelname Open Monumentendag en mogelijk andere evenementen	nieuw/ wordt gecontinueerd
		Jaarlijkse Pioniersdag organiseren	nieuw
		Beleidsmedewerker erfgoed	wordt gecontinueerd
		bijeenkomsten organiseren met als doel verbinding van mensen	nieuw

Literatuur / Meer lezen

ABELING, R. / F. ALTENBURG, 2022: *Handreiking begrippenkader cultureel erfgoed onder de Omgevingswet*, Amersfoort.

BEUKELAAR-VAN GULIK, T./ A. VAN DEN HAZELKAMP /R. SCHRIJVERS/ N. SCHOUTE/ R. AVERINK (IN PUBLICATIE): *Verantwoordingsrapport en inventarisatie Erfgoedbeleid Lelystad, gemeente Lelystad. Inventarisatie boven- en ondergronds erfgoed ten behoeve van de Kadernota Erfgoed*, Amersfoort (Vestigia-Rapport 2752)

BORN, S., 2008: *Archeologische Monumentenzorg in Lelystad, Lelystad.*

BREIMER, J.N.W. (RED.) 2020: *Handleiding Opstellen gemeentelijke Archeologische inventarisatiekaarten; Een normstellend kader*

HEERINGEN, R.M. VAN/W.A.M. HESSING/L.I. KOOISTRA/S. LANGE/B.I. QUADFLIEG/R. SCHRIJVERS/W. WEERHEIJM MET MEDEWERKING VAN: M. BLAAUW, D.C. BRINKHUIZEN, K. LINTHOUT, W.J. KUIJPER, B.J.A. VAN OS EN J.T. ZEILER, 2014: *Archeologisch landschapsonderzoek in het kader van het project Kwaliteitsverbetering Kotterbos (locatie Natuurboulevard) in de gemeente Lelystad, provincie Flevoland. Menselijke activiteit in natte landschappen in de Steentijd en de (Vroeg-) Romeinse tijd,* Amersfoort (Vestigia-rapport 1132).

HESSING, W.A.M./M.M.M. ALKEMADE, 2007: *Beleidsnota Archeologische Monumentenzorg in de Gemeente Lelystad*, Amersfoort (Vestigia-rapport 379)

HOUKES, M.C./ R. VAN LIL/ S. VAN DEN BRENK/ M. MANDERS, 2014: *Het Markermeer en IJmeer in beeld. De ontwikkeling van een archeologische kaartenset voor de waterbodem*, Amersfoort.

MEIJEL, L. VAN/P. OPMEER, 2007: Cultuurhistorie in Lelystad.

NIJHOF, A. (RED.) 2012: *Boerderijenboek Lelystad*, Lelystad

PROVOOST, M., 2022: *Lelystad Cultuurhistorische Verkenning. International New Town Institute*, Rotterdam.

POPTA, Y. VAN / K.M. COHEN/ P.C. VOS / T. SPEK, 2020: Reconstructing eroded medieval landscapes of the Noordoostpolder (Zuyder Zee area, the Netherlands): An interdisciplinary paleogeographical take on the historic landscape development between AD 1100 and 1400. In: *Landscape History 41* (2), 27-56.

PRUIKSMA, K., 2019: *Oude lagen op nieuwe kaarten, Een nieuwe basis voor archeologisch beleid in Lelystad*, Deventer/Lelystad (afstudeerwerkstuk Saxion).

RIJKSDIENST VOOR CULTUREEL ERFGOED/ I. ROORDA/ J. STOVER/ R. KROES, 2016: *Handreiking archeologievriendelijk bouwen*, Amersfoort

Digitale bronnen

ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND: https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/
ARCHEOLOGISCH INFORMATIESYSTEEM (ARCHIS): https://archis.cultureelerfgoed.nl/#/login
BEELDBANK RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED: http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/
BEELDREGIEPLAN LELYCENTRE:
https://www.lelycentrebouwt.nl/LelyCentre/Beeldregieplan%20Lelycentre%20gebied_20210517%20vastgesteld.pdf
CANON VAN NEDERLAND: https://www.canonvannederland.nl.
FESTIVAL SUNSATION: https://festivalsunsation.nl/immaterieel-erfgoed/
GEHEUGEN VAN FLEVOLAND: https://www.flevolandsgeheugen.nl/page/387/verhalen
HERINNERINGSERFGOED: https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/monumenten-aanwijzen-en-afvoeren/verkennen-nieuwe-thema-s/verkenning-herinneringserfgoed.
KADASTER, BASISREGISTRATIES ADRESSEN EN GEBOUWEN (BAG): https://bagviewer.kadaster.nl/
KADASTER, TIJDREIS OVER 200 JAAR TOPOGRAFIE: http://topotijdreis.nl/
KENNISCENTRUM IMMATERIEEL ERFGOED NEDERLAND: https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/kien
KOERSDOCUMENT LELYSTAD 2040:
https://www.gemeentelelystad.nl/Documenten/Gemeente/Actueel/Koersdocument%20Lelystad%202040.pdf
KUNST OP STRAAT: https://www.gemeentelelystad.nl/4/Lelystad/Kunst-en-Cultuur/Kunst-op-straat.html
LELYSTAD GROENBEHEERPLANNEN:
https://www.gemeentelelystad.nl/Documenten/Vrije%20tijd%20en%20toerisme/Natuur/Groenbeheerplannen/Visie.pdf.
LELYSTAD VISIES EN AGENDA'S: https://www.gemeentelelystad.nl/4/beleid/Vastgestelde-beleidskaders.html
LELYSTAD PARKEN: https://www.gemeentelelystad.nl/parken
MILITAIR ERFGOED: https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/militair-erfgoed/erfgoed-koude-oorlog.
MOTIE ERFGOEDBELEID: https://lelystad.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/159eb5a8-7503-4f59-b219-9fe2775610d9
NATIONALE OLDTIMERDAG: https://nationaleoldtimerdag.nl/40-jaar-historie/.
PARKENPLAN: https://www.gemeentelelystad.nl/parken
POST '65 VERKENNING: https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/post-65-erfgoed/documenten/publicaties/2019/01/01/post-65-verkenningen
POST '65 AANWIJZINGSPROGRAMMA: https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/post-65-erfgoed
RIJKSMONUMENTENREGISTER: https://cultureelerfgoed.nl/monumentenregister
RUIMTELIJKE PLANNEN: http://www.ruimtelijkeplannen.nl/web-roo/roo/
STICHTING INFRASTRUCTUUR KWALITEITSBORGING BODEMBEHEER: www.sikb.nl.
TYPISCH LELYSTAD: https://www.lelystad.nl/4/Lelystad/Kunst-en-Cultuur/typischlelystad.html
VERDRAG VAN FARO: https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedparticipatie-faro
VERORDENING FYSIEKE LEEFOMGEVING LELYSTAD 2021: https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR659733/2?
WELSTANDSNOTA: https://www.gemeentelelystad.nl/Docs/Welstandsnota%202015.pdf.
WELSTANDSVIEWER: https://www.gemeentelelystad.nl/gis/opendata/leaflet/welstandbasis.html
WELSTAND BEELDREGIEPLAN: https://www.gemeentelelystad.nl/4/beleid/Vastgestelde-beleidskaders/Beeldregie-en-beeldkwaliteitsplannen.html.
WERKEILAND: https://www.gemeentelelystad.nl/Documenten/Vrije%20tijd%20en%20toerisme/Kunst-%20en%20cultuurbeleid/Kaartje%20Werkeiland.pdf.

Lijst van afbeeldingen

Afbeelding 1 Stadhuis van Lelystad met Onze Droom. Bron Vestigia 24 april 2023 5
Afbeelding 2 De schijf van vijf in de Omgevingswet. Bron: RCE 2022. 7
Afbeelding 3 Voorbeeld van een van de panelen gebruikt bij de inwonersbijeenkomst. Bron: Vestigia en gemeente Lelystad 9
Afbeelding 4 Uitsnede voorblad van de Omgevingsvisie 2040. Bron: Gemeente Lelystad 10
Afbeelding 5 Foto van de inwonersbijeenkomst december 2023. Bron Freddy Schinkel. 13
Afbeelding 6 Foto van de Kubus, gemeentelijk monument. Bron: Gemeente Lelystad. 14
Afbeelding 7 Winkelcentrum Lelycentre. Bron: Beeldregieplan Lelycentre 2021. 16
Afbeelding 8 Archeologische resultaten van het onderzoek in Kotterbos. Bron: Heeringen et al 2014 17
Afbeelding 9 Observatorium Robert Morris, de locatie van het Festival Sunsation. Kunst in openbare ruimte en immaterieel erfgoed locatie. Bron Gert Schutte / Land Art Flevoland. 20
Afbeelding 10 Vissersboten aan de Lelystadse kust: Land of water?. Bron, Vestigia 24 april 2023. 32
Afbeelding 11 Fietsersbrug Galjoenbrug. Bron: Vestigia 24 april 2023. 34
Afbeelding 12 Uitzicht op Cellnex datacenter toren, Exposure en Houtribsluis vanaf de Oostvaardersdijk. Bron: Vestigia 23 april 2023. 37
Afbeelding 13 Detail Wortman gemaal. Bron: Vestigia 23 april 2023. 42
Afbeelding 14 Zuil van Lely. Bron: Vestigia 23 april 2023. 44
Afbeelding 15 Station Lelystad: een punt van samenkomen. Bron: Vestigia 23 april 2023. 45

Lijst van Bijlagen en kaarten

Bijlagen

Bijlage 1:	Aanzet tot het DNA van Lelystad
Bijlage 2:	Huidig waarderings- en selectiekader

Kaartbijlage

Kaart 1:	Voorlopige waarderingskaart Cultuurhistorie
Kaart 2:	Voorstel Archeologische beleidskaart

Bijlagen

Bijlage 1: Aanzet tot het DNA van Lelystad

Traditioneel is erfgoed onderdeel van verschillende vakgebieden: de archeologie, de historische stedenbouw en bouwkunst (monumenten), de historische geografie (cultuurhistorisch landschap), kunsthistorie (roerend erfgoed) en volkenkunde (immaterieel erfgoed). De meerwaarde voor een stad ligt ook in het samenvoegen van deze terreinen tot het benoemen van een identiteit die voortkomt uit de historie van de plek. Het benoemen van troeven en thema's, de DNA van een stad of een gebiedsbiografie zijn hulpmiddelen om de identiteit van een plek te vangen en als basis te dienen voor het benoemen van structuren en waarderingscriteria.

Land of water? Het vroege verleden schemert door – het begraven landschap

Land en water lopen door elkaar heen in Lelystad. Nu is ongeveer de helft van de gemeente water, maar dit is niet altijd zo geweest. Dit betekent dat resten van bewoning op land zich op de IJsselmeerbodem bevinden en resten van het scheepvaartverleden op land. Eerst maakt land plaats voor water om later weer land te worden. In de ondergrond en in sommige gevallen zelfs aan het oppervlak is het begraven landschap nog herkenbaar aanwezig.

- Bewoning Swifterbantcultuur - krekenlandschap zichtbaar gemaakt aan het oppervlak
- De scheepswrakken op land
- Archeologische vindplaats bewoning IJsselmeer

Polderbeheer: de grote werken van Lelystad – ontginningsstructuur

De laatste grote landschappelijke wijziging was de inpoldering van Oostelijk en Zuidelijk Flevoland volgens het plan van ingenieur Lely. In korte tijd was het water omgezet in land. Naast het droogmaken werd ook de aanleg van de hoofdstructuren aangelegd: de vaarten en wegen. Ook de gemalen en sluizen zijn belangrijke onderdelen die herinneren aan de inpoldering of aan het polder- en waterbeheer.

- Het werkeiland
- Houtribsluizen en Houtribdijk
- Het gemaal Wortman
- Regelmatige blokpercelering
- Productiebos
- Boerderijen
- Gemalen en stuwen
- Nationaal Park Nieuwland

Wonen en werken als pioniers – ruggen en wijken

Aanwijzing voor bewoning, gebruik en leven is er vanaf het laat Paleolithicum in de diepere ondergrond. In het Neolithicum is het gebied grotendeels overstroomd. Bewoning is enkel mogelijk op hoger gelegen dekzandruggen en oeverwallen langs kreken en geulen, maar ook de nattere delen van het landschap werden gebruikt. Ondanks het ontstaan van een groot meer vanaf de Bronstijd, het Flevomeer, blijkt de dynamische omgeving nog steeds gebruikt te worden. In het Kotterbos zijn resten van gebruik en verblijf uit de Romeinse tijd aangetroffen. De vorming van de Zuiderzee door stormvloeden in het Late Middeleeuwen maakt een einde aan mogelijke bewoonbare plekken. Vanaf de 17e eeuw zijn er plannen om het gebied weer droog te leggen, maar pas in de jaren'50 kwamen er weer mensen wonen. Voor de drooglegging van Oostelijk Flevoland werd een werkeiland midden in het IJsselmeer aangelegd, het

Werkeiland van Lelystad. Hier was het onderkomen voor de arbeiders die aan de dijk, het gemaal en de sluis werkten.[52]
Ook wordt een aantal boerderijen in het buitengebied bewoond. In 1967 wordt er gewoond in een stad die vanaf de tekentafel ontworpen stad, die van 0 moest worden opgebouwd. De inrichting van de polder werd vanuit de tekentafel gedaan en gebaseerd op theoretische modellen, zoals de centrale plaatsentheorie van Christaller en de ideale kavelgrootte voor landbouw.

- Romeinse activiteit op veen
- Werkeiland
- De eerste wijk in de stad: Zuiderzeewijk
- Fietsbruggen
- Scholengemeenschap Lelystad
- Siddha-dorp
- De eerste scholen
- De eerste kerken
- De eerste kunstwerken
- Winkelcentrum Lelycentre
- RIJP-cultuurschuren (Noordersluis)
- Viskwekerij en - woningen
- Onderzoeksinstituten

Verbinding in een volwaardige stad met uitgestrekte natuur en ruimte - dreven en grenzen
De volwaardige stad is ontworpen vanuit een perspectief van verbinding. Lelystad is gelegen in het centrum van het IJsselmeergebied en vormt de schakel tussen Metropoolgebied Amsterdam en Zwolle. Lelystad maakt verbinding met water en land. De groene kwaliteit en stedelijke dynamiek geven het gebied een uniek temperament. Omdat er altijd gebouwd werd in de op groei gerichte stad, is elke stedenbouwkundige trend of bouwstijl vanaf de jaren '60 in Lelystad te vinden. Ook trends in scholenbouw en kunst in de openbare ruimte zijn terug te vinden. De stedelijke structuur is gericht op het verbinden van wijken en buurten middels brede (groene) dreven, die tegelijk als ontmoetingsplaatsen kunnen dienen. Dit alles vindt zijn verbinding met de natuur door de robuuste groene uitlopers naar het vernieuwende agrarische landschap in de omgeving, waar ingezet wordt op duurzame voedselontwikkeling.

- De Kubus
- Stadhuis
- NS-station
- De eerste bloemkoolwijk in de stad:
- Experimentele houtbouwwoningen
- Scholen
- kerken
- ziekenhuis
- TV-toren
- Omgevingsvormgeving
- Gebouwkunst
- Kunst in de Openbare Ruimte
- aanvullen
- Energiecentrale?

[52] Van Meijel en Opmeer, 2007.

- Windmolens
- Vliegveld Lelystad
- Businesspark Lelystad

Bijlage 2: Huidig waarderings- en selectiekader

	CRITERIA	SUBCRITERIA	OMSCHRIJVING	PUNTEN (MAX)
ZICHTBAARHEID	Gaafheid / herkenbaarheid	Van de oorspronkelijke opzet	Object / ensemble scoort op twee van de subcriteria positief: 1 punt	2
		Van de onderdelen	Object / ensemble scoort op drie van de subcriteria positief: 2 punten	
		Van de relatie met de omgeving		
	Historische-ruimtelijke, stedenbouwkundige of architectuurhistorische waarden	Belang voor geschiedenis vakgebied of oeuvre architect/stedenbouwkundige (planologie, stedenbouw, architectuur)	Object / ensemble scoort op twee of drie van de subcriteria positief: 1 punt	2
		Hoogwaardige esthetische kwaliteiten	Object / ensemble scoort op vier van de subcriteria positief: 2 punten	
		Bijzonder materiaalgebruik of verschijningsvorm		
		Bijzondere samenhang in- en exterieur of bijzonder stedenbouwkundig concept		
	Situationele of ensemblewaarden	Onderdeel van een complex of bijzondere samenhang met (stedelijk) landschap		2
BETEKENIS	Cultuurhistorische waarden	Voorbeeld binnen culturele, sociaal-economische, geestelijke, geografische, landschappelijke, bestuurlijke, technologische, structurele en/of typologische ontwikkeling	Object / ensemble scoort op twee van de subcriteria positief: 1 punt	2
		Innovatieve waarde of pionierskarakter	Object / ensemble scoort op vier van de subcriteria positief: 2 punten	
		Bijzondere herinneringen / verhalen		
	Zeldzaamheid	Regionaal of landelijk zeldzaam	Object / ensemble scoort op één van de subcriteria positief: 1 punt	2
		Zeldzaam in gaafheid, cultuurhistorische waarde, Architectuur- of stedenbouwkundige waarde, of situationele/ ensemblewaarden	Object / ensemble scoort op twee van de subcriteria positief: 2 punten	

VOORSTEL WAARDERING CULTUURHISTORISCHE ELEMENTEN EN STRUCTUREN

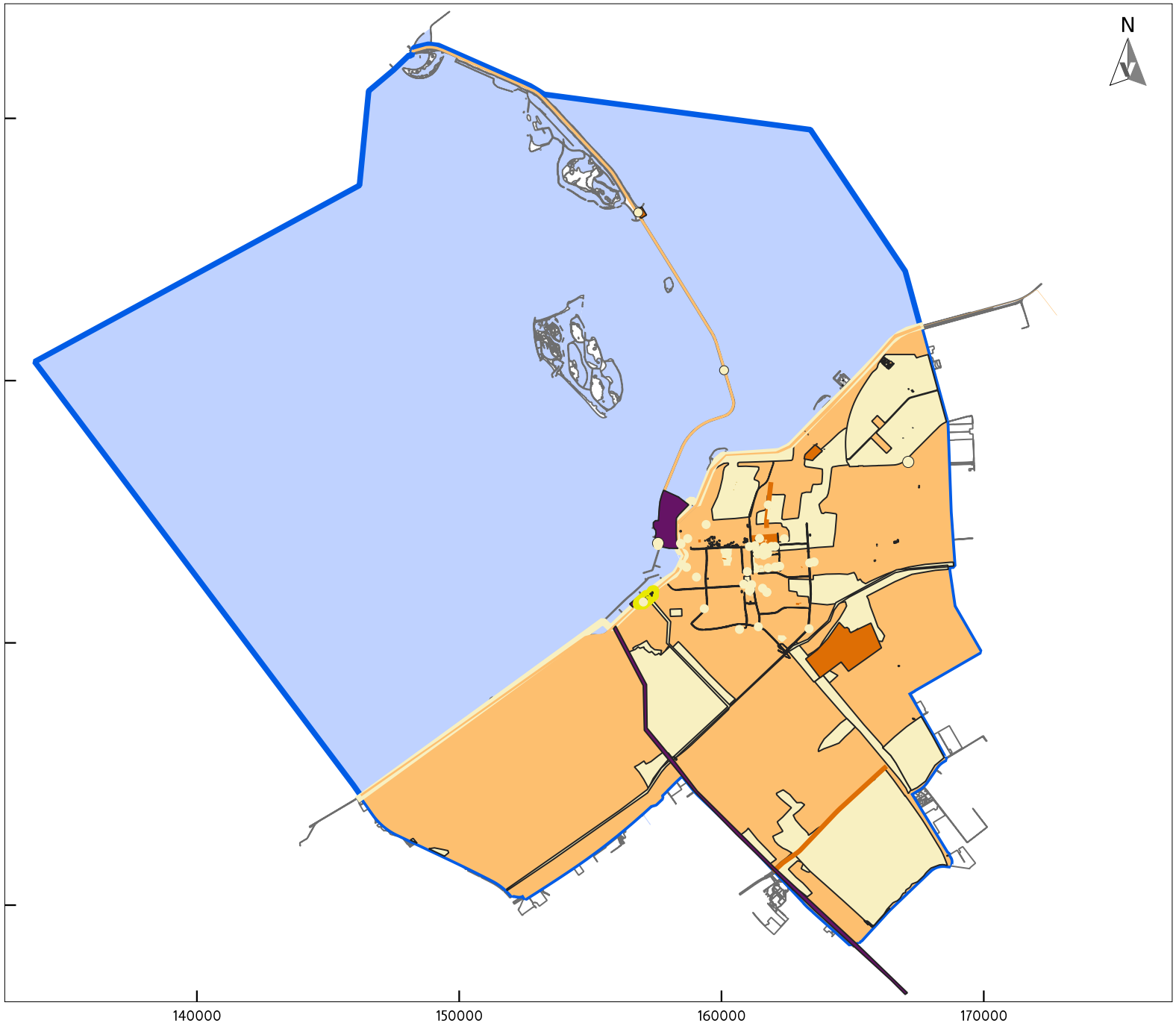

LEGENDA

- Plangrens
- Bebouwing
- Overige topografie
- Water
- Water - lijn
- Gemeenteljk monument
- Top10
- Hoog of zeer hoog
- Hoog
- Redelijk hoog
- Ongewaardeerd

Datum: Maart 2025
Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2024

GMA

VESTIGIA
Archeologie & Cultuurhistorie

0 2,5 5 km

ARCHEOLOGISCHE BELEIDSADVIESKAART

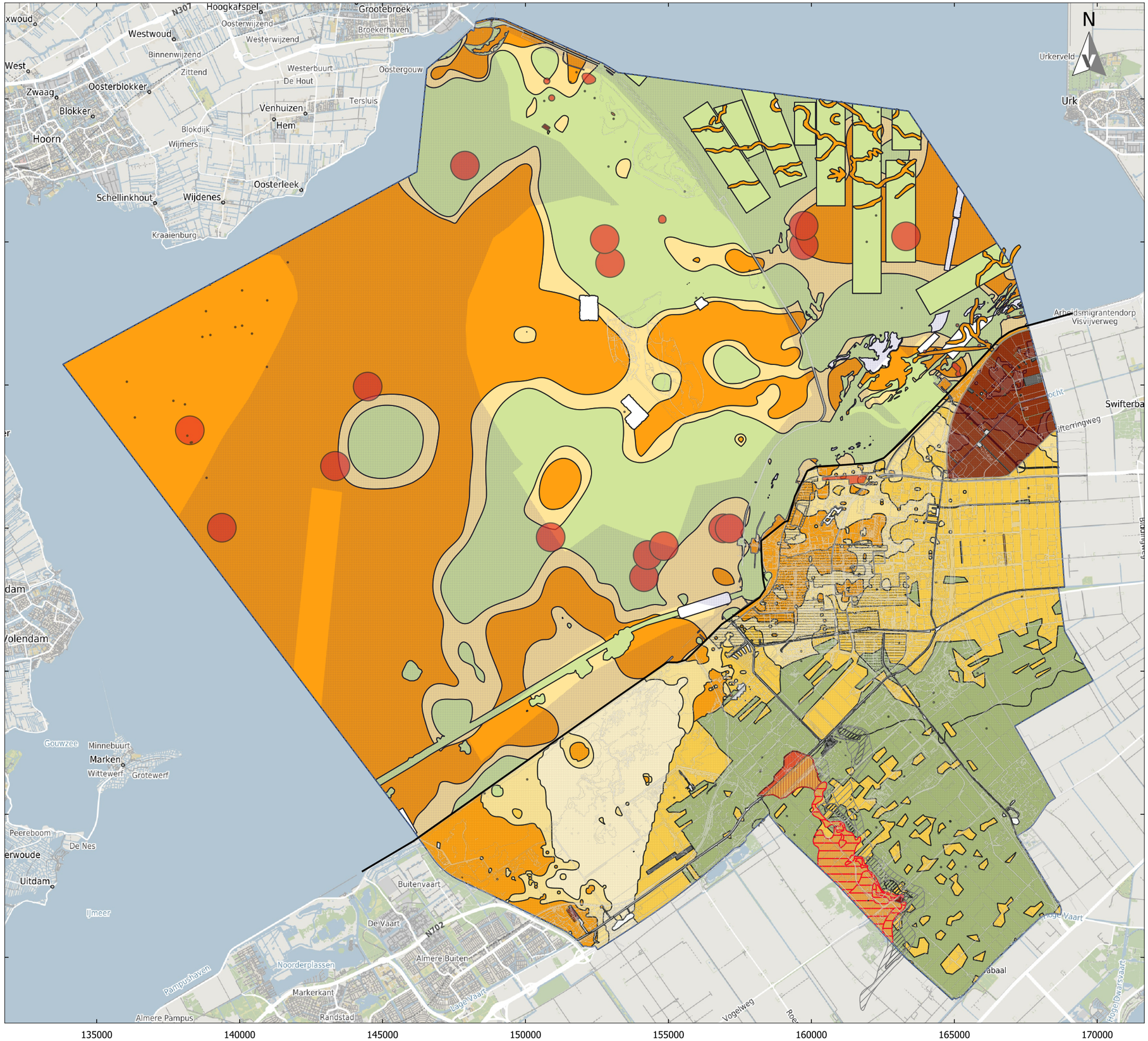

LEGENDA

- Categorie 1: Rijks- of provinciaal beschermd: Vervolgonderzoek noodzakelijk bij ingrepen dieper dan 30 cm
- Categorie 3: Bekende waarde, Vastgestelde vindplaats: Vervolgonderzoek noodzakelijk bij ingrepen dieper dan 30 cm
- Attentiewaarde, reeds opgegeraven: Geen vervolgonderzoek noodzakelijk, mogelijk losse vondsten in de omgeving

Categorie 3: Knar-gebied

- De Knar: Vervolgonderzoek noodzakelijk bij ingrepen dieper dan 30 cm
- Aanvulling Knar

Categorie 4: Scheepswrakken

- land: Vooronderzoek op basis van de best beschikbare technieken, wrakken zijn onderdeel van de onderzoeksvraag
- water: Opwateronderzoek indien ingrepen plaatsvinden groter dan 50 m2.

Categorie 5a: Vervolgonderzoek indien verstoring dieper dan:

- -6,00 tot -8,00m NAP
- -3,00 tot -5,00 m NAP
- Opgehoogde gebieden: Bij ingrepen dieper dan 130 cm is vervolgonderzoek vereist
- Categorie 5b: Hogeverwachting Wormer: op land - Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 100 m2 en dieper dan 30 cm, op water - inzet op bodem informatie
- Categorie 5c: Hoge verwachting pleistoceen landbodem: Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 100 m2 en dieper dan 30 cm
- Categorie 6a: Verwachting Wormer Overganszone: Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 500 m2 en dieper dan 30 cm, op water - inzet op bodeminformatie
- Categorie 6b landbodem: Verwachting pleistoceen. Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 500 m2 en dieper dan 30 cm
- Categorie 6b waterbodem: Verwachting pleistoceen. Indien ingrepen plaatsvinden dieper dan -10 m NAP dient archeologisch vooronderzoek plaats te vinden. Inzet op bodeminformatie
- Categorie 7: Bij ingrepen groter dan 2500 m2 en dieper dan 30 cm dient archeologisch vooronderzoek plaats te vinden. Accent op kenniswinst
- Categorie 8: Geen onderzoek

Aanvullende informatie (Onderzoeksrichtlijnen) Verspoeld dekzand: Bij onderzoek dient rekening te worden gehouden met mogelijk intacte bodem onder dit niveau

- 25-75 cm
- 75-125 cm
- 125-150 cm
- Topografische ondergrond
- Grens water en land
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

Datum: Mei 2025
Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2025, PDOK

Tekenaar: TB

VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 4 8 12 km

ARCHEOLOGISCHE BELEIDSADVIESKAART

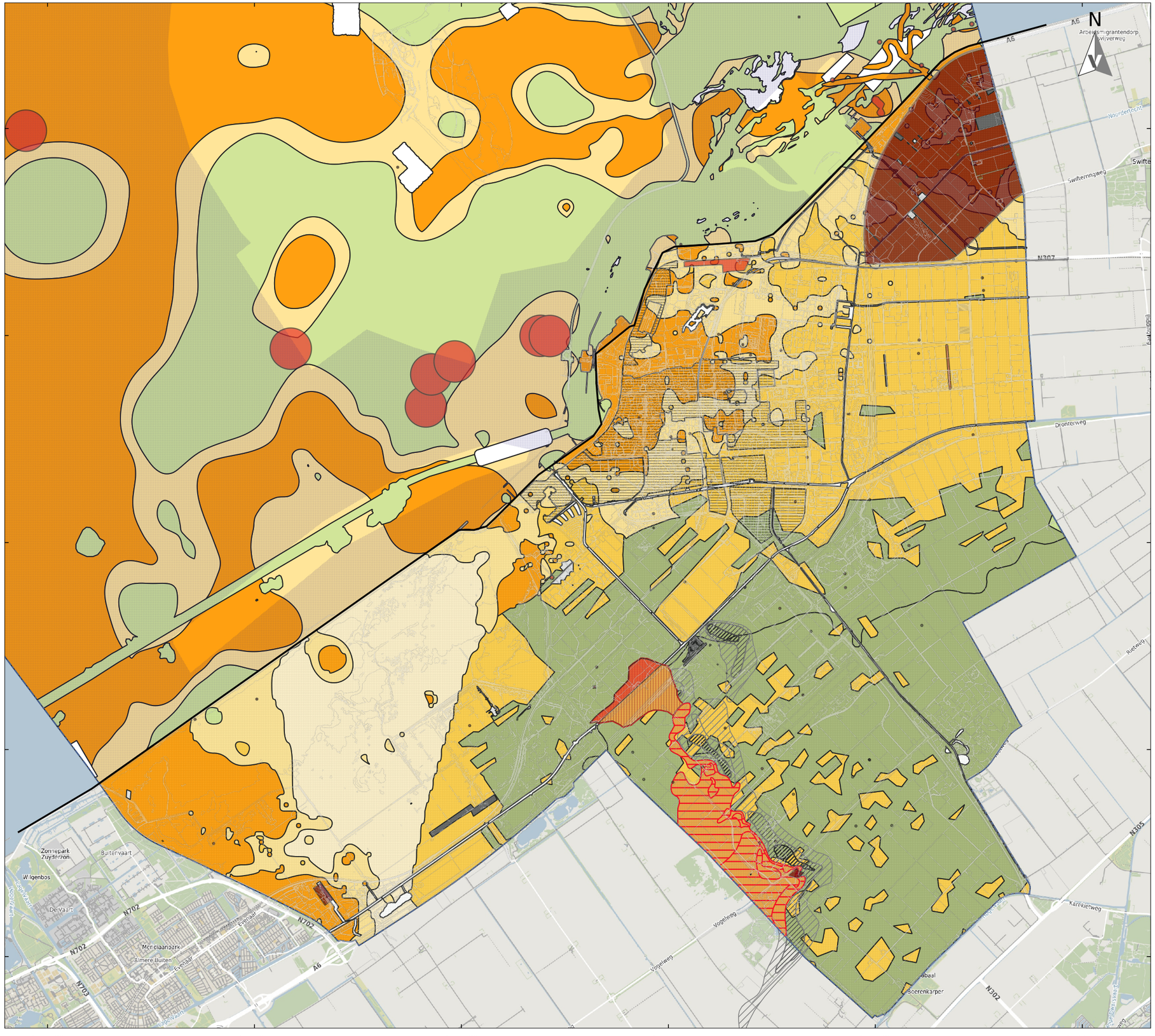

LEGENDA

- Categorie 1: Rijks- of provinciaal beschermd: Vervolgonderzoek noodzakelijk bij ingrepen dieper dan 30 cm
- Categorie 3: Bekende waarde, Vastgestelde vindplaats: Vervolgonderzoek noodzakelijk bij ingrepen dieper dan 30 cm
- Attentiewaarde, reeds opgegeraven: Geen vervolgonderzoek noodzakelijk, mogelijk losse vondsten in de omgeving

Categorie 3: Knar-gebied

- De Knar: Vervolgonderzoek noodzakelijk bij ingrepen dieper dan 30 cm
- Aanvulling Knar

Categorie 4: Scheepswrakken

- land: Vooronderzoek op basis van de best beschikbare technieken, wrakken zijn onderdeel van de onderzoeksvraag
- water: Opwateronderzoek indien ingrepen plaatsvinden groter dan 50 m2.

Categorie 5a: Vervolgonderzoek indien verstoring dieper dan:

- -6,00 tot -8,00m NAP
- -3,00 tot -5,00 m NAP
- Opgehoogde gebieden: Bij ingrepen dieper dan 130 cm is vervolgonderzoek vereist
- Categorie 5b: Hogeverwachting Wormer: op land - Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 100 m2 en dieper dan 30 cm, op water - inzet op bodem informatie
- Categorie 5c: Hoge verwachting pleistoceen landbodem: Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 100 m2 en dieper dan 30 cm
- Categorie 6a: Verwachting Wormer Overganszone: Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 500 m2 en dieper dan 30 cm, op water - inzet op bodeminformatie
- Categorie 6b landbodem: Verwachting pleistoceen. Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 500 m2 en dieper dan 30 cm
- Categorie 6b waterbodem: Verwachting pleistoceen. Indien ingrepen plaatsvinden dieper dan -10 m NAP dient archeologisch vooronderzoek plaats te vinden. Inzet op bodeminformatie
- Categorie 7: Bij ingrepen groter dan 2500 m2 en dieper dan 30 cm dient archeologisch vooronderzoek plaats te vinden. Accent op kenniswinst
- Categorie 8: Geen onderzoek

Aanvullende informatie (Onderzoeksrichtlijnen) Verspoeld dekzand: Bij onderzoek dient rekening te worden gehouden met mogelijk intacte bodem onder dit niveau

- 25-75 cm
- 75-125 cm
- 125-150 cm
- Topografische ondergrond
- Grens water en land
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

Datum: Mei 2025
Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2025, PDOK

Tekenaar: TB

VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 3 6 9 km

ARCHEOLOGISCHE BELEIDSADVIESKAART

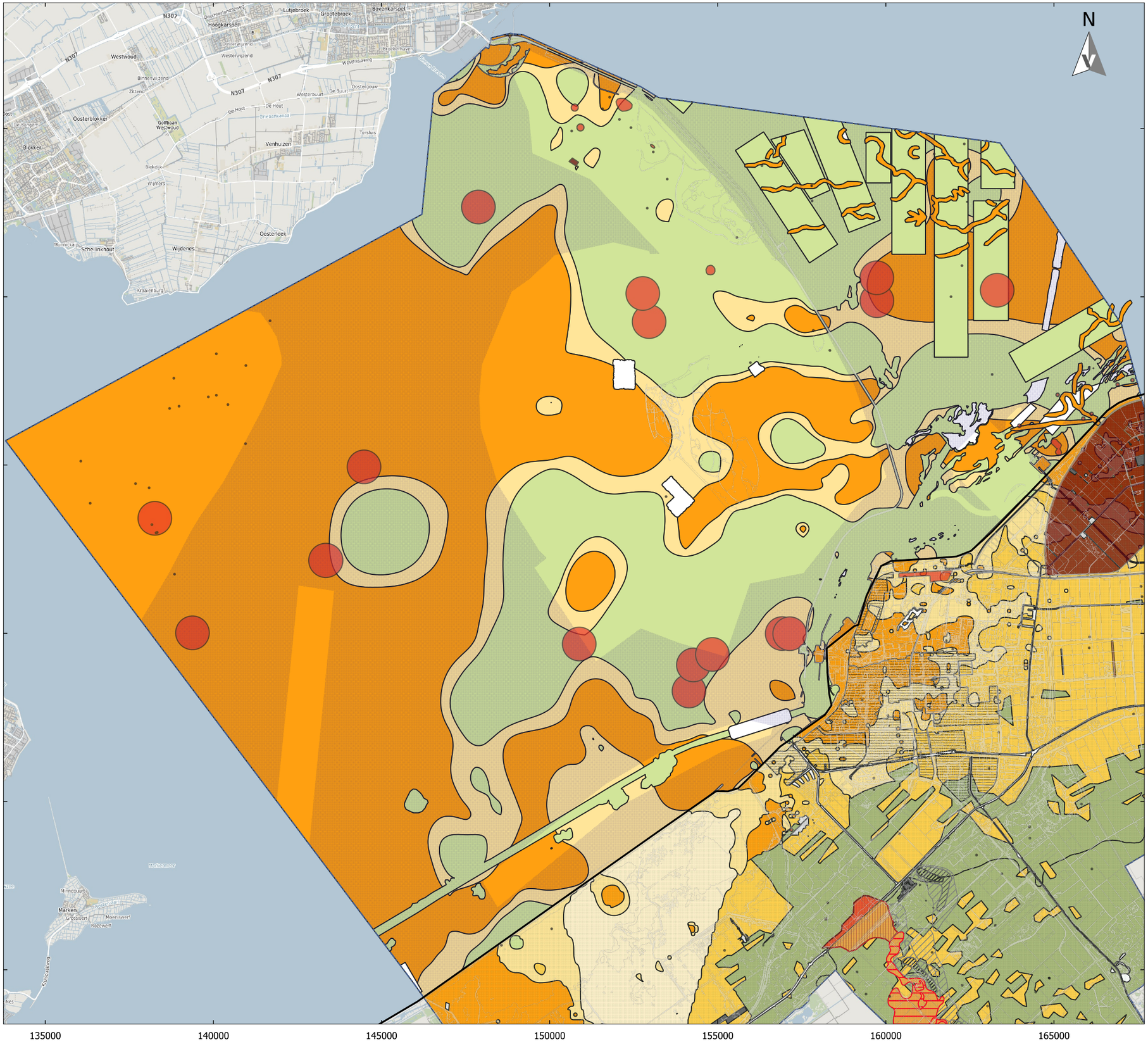

LEGENDA

- Categorie 1: Rijks- of provinciaal beschermd: Vervolgonderzoek noodzakelijk bij ingrepen dieper dan 30 cm
- Categorie 3: Bekende waarde, Vastgestelde vindplaats: Vervolgonderzoek noodzakelijk bij ingrepen dieper dan 30 cm
- Attentiewaarde, reeds opgegeraven: Geen vervolgonderzoek noodzakelijk, mogelijk losse vondsten in de omgeving

Categorie 3: Knar-gebied

- De Knar: Vervolgonderzoek noodzakelijk bij ingrepen dieper dan 30 cm
- Aanvulling Knar

Categorie 4: Scheepswrakken

- land: Vooronderzoek op basis van de best beschikbare technieken, wrakken zijn onderdeel van de onderzoeksvraag
- water: Opwateronderzoek indien ingrepen plaatsvinden groter dan 50 m2.

Categorie 5a: Vervolgonderzoek indien verstoring dieper dan:

- -6,00 tot -8,00m NAP
- -3,00 tot -5,00 m NAP
- Opgehoogde gebieden: Bij ingrepen dieper dan 130 cm is vervolgonderzoek vereist
- Categorie 5b: Hogeverwachting Wormer: op land - Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 100 m2 en dieper dan 30 cm, op water - inzet op bodem informatie
- Categorie 5c: Hoge verwachting pleistoceen landbodem: Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 100 m2 en dieper dan 30 cm
- Categorie 6a: Verwachting Wormer Overganszone: Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 500 m2 en dieper dan 30 cm, op water - inzet op bodeminformatie
- Categorie 6b landbodem: Verwachting pleistoceen. Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 500 m2 en dieper dan 30 cm
- Categorie 6b waterbodem: Verwachting pleistoceen. Indien ingrepen plaatsvinden dieper dan -10 m NAP dient archeologisch vooronderzoek plaats te vinden. Inzet op bodeminformatie
- Categorie 7: Bij ingrepen groter dan 2500 m2 en dieper dan 30 cm dient archeologisch vooronderzoek plaats te vinden. Accent op kenniswinst
- Categorie 8: Geen onderzoek

Aanvullende informatie (Onderzoeksrichtlijnen) Verspoeld dekzand: Bij onderzoek dient rekening te worden gehouden met mogelijk intacte bodem onder dit niveau

- 25-75 cm
- 75-125 cm
- 125-150 cm
- Topografische ondergrond
- Grens water en land
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

Datum: Mei 2025

Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2025, PDOK

Tekenaar: TB

VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 3 6 9 km

ARCHEOLOGISCHE BELEIDSADVIESKAART

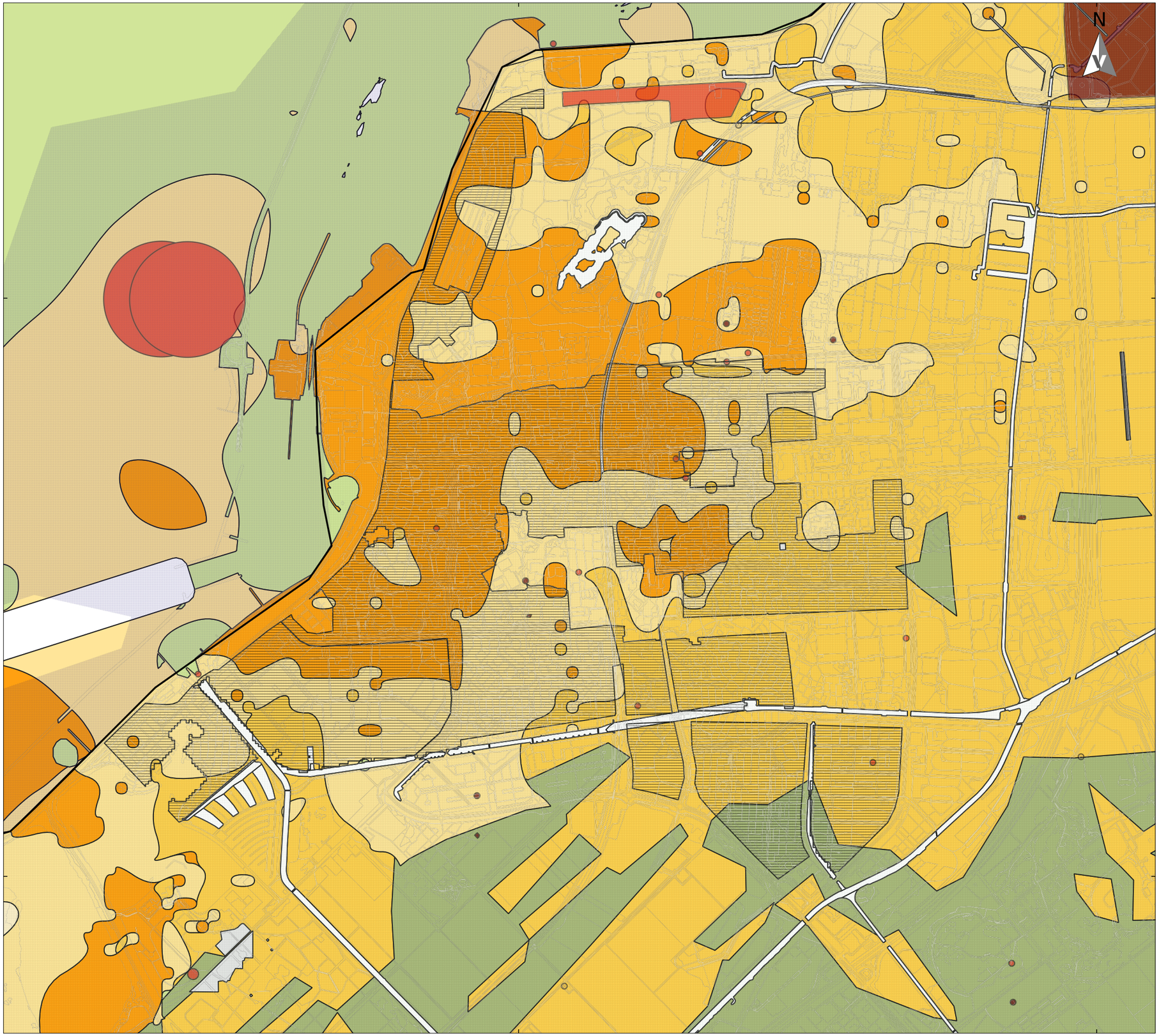

LEGENDA

- Categorie 1: Rijks- of provinciaal beschermd: Vervolgonderzoek noodzakelijk bij ingrepen dieper dan 30 cm
- Categorie 3: Bekende waarde, Vastgestelde vindplaats: Vervolgonderzoek noodzakelijk bij ingrepen dieper dan 30 cm
- Attentiewaarde, reeds opgegeraven: Geen vervolgonderzoek noodzakelijk, mogelijk losse vondsten in de omgeving

Categorie 4: Scheepswrakken

- land: Vooronderzoek op basis van de best beschikbare technieken, wrakken zijn onderdeel van de onderzoeksvraag
- water: Opwateronderzoek indien ingrepen plaatsvinden groter dan 50 m2.

Categorie 5a: Vervolgonderzoek indien verstoring dieper dan:

- -6,00 tot -8,00m NAP
- -3,00 tot -5,00 m NAP
- Opgehoogde gebieden: Bij ingrepen dieper dan 130 cm is vervolgonderzoek vereist
- Categorie 5b: Hogeverwachting Wormer: op land - Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 100 m2 en dieper dan 30 cm, op water - inzet op bodem informatie
- Categorie 5c: Hoge verwachting pleistoceen landbodem: Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 100 m2 en dieper dan 30 cm
- Categorie 6a: Verwachting Wormer Overganszone: Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 500 m2 en dieper dan 30 cm, op water - inzet op bodeminformatie
- Categorie 6b landbodem: Verwachting pleistoceen. Vervolgonderzoek bij ingrepen groter dan 500 m2 en dieper dan 30 cm
- Categorie 6b waterbodem: Verwachting pleistoceen. Indien ingrepen plaatsvinden dieper dan -10 m NAP dient archeologisch vooronderzoek plaats te vinden. Inzet op bodeminformatie
- Categorie 7: Bij ingrepen groter dan 2500 m2 en dieper dan 30 cm dient archeologisch vooronderzoek plaats te vinden. Accent op kenniswinst
- Categorie 8: Geen onderzoek
- Topografische ondergrond
- Grens water en land
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

Datum: Mei 2025
Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2025, PDOK
Tekenaar: TB

VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 1 2 3 km

This text was set using the following freely available font software:

Allerta — Copyright (c) 2010, Matt McInerney (http://pixelspread.com), with Reserved Font Name Allerta.

Inconsolata_dz — Copyright (c) 2006, Raph Levien (http://www.levien.com), with Reserved Font Name <Inconsolata>.
Copyright (c) 2009, David Zhou (http://blog.nodnod.net/) with Reserved Font Name <Inconsolata_dz>.

Molengo_Vestigia — Copyright (c) 2007, Denis Moyogo Jacquerye, with Reserved Font Name <Molengo>.
Copyright (c) 2011, Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie (www.vestigia.nl), with Reserved Font Name <Molengo_Vestigia>; available at www.vestigia.nl/fonts.

This Font Software is licensed under the SIL Open Font License, Version 1.1.
The license is available with a FAQ at: http://scripts.sil.org/OFL

Vestigia BV *Archeologie & Cultuurhistorie*
Spoorstraat 5
3811 MN Amersfoort
Nederland

Telefoon 033 277 92 00
E-mail info@vestigia.nl
Website www.vestigia.nl

K.v.K. Gooi- en Eemland 32078894

Erfgoedingenieurs

"Engineering the past, creating the future"